

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ÅRSSKRIFT

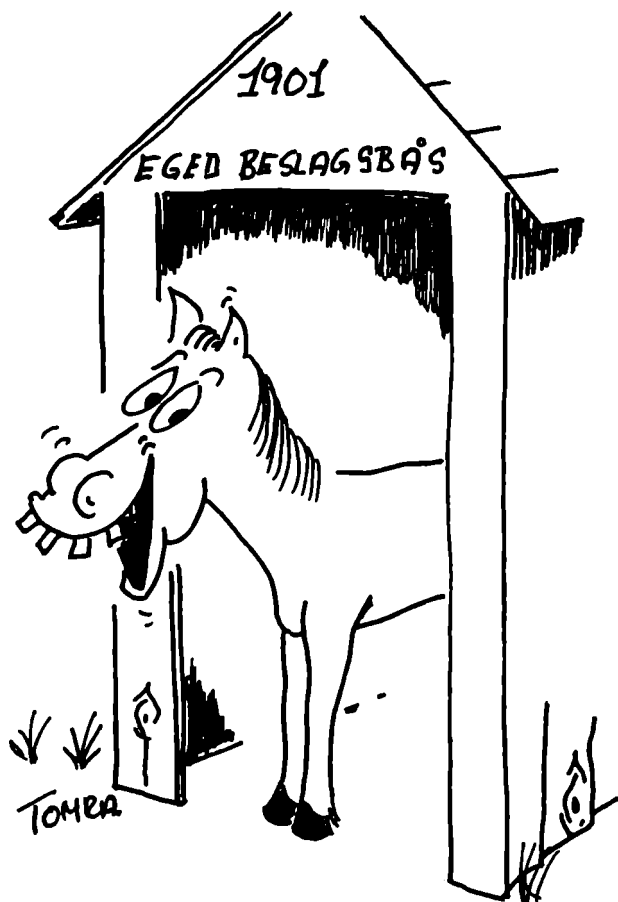
1994

LOKALHISTORISK ARKIV
STUBBEKØBING

ÅRSSKRIFT

1994

LOKALHISTORISK ARKIV
STUBBEKØBING

Indholdsfortegnelse.....	side	2
Polakkerne afløser svenskerne.....	side	3
Bellinge.....	side	8
Fra sogneforstanderskabernes tid.....	side	12
Pølsestak.....	side	19
Begravelsespladsen.....	side	22
Rejsepas for C.C. Rasmussen.....	side	24
Historien om tørlastskibet s/s FACTO.....	side	26
Spedejstenen.....	side	33
Corselitze.....	side	45
"Båsegildet".....	side	51
Provinsbyen mellem Berlin og København.....	side	57
Kaj Munk myrdet.....	side	63
Teknisk skole fylder 100 år.....	side	66
800 år siden falstringerne søgte ly for.....	side	70
Tove fra tyverne.....	side	79
Dengang man stegte okse på spid på Torvet	side	86
Gravhøjens fredede træer skygger over.....	side	88
Horeby! = Horreby!.....	side	91
Årsberetning fra Lokalhistorisk arkiv.....	side	93
Årsberetning fra Lokalhistorisk forening....	side	94
Gl. fotografier fra arkivet.....	side	95
Støt lokalhistorisk arbejde.....	side	103

Udgivet af Lokalhistorisk Forening for
Stubbekøbing kommune.

Redaktion: Foreningens bestyrelse

ISSN - 0109-2162

POLAKKERNE AFLØSER SVENSKERNE

I 1893 udvidede sukkerfabrikkerne roearealerne på Lolland-Falster, og man anlagde roebaner overalt, hvilket medførte, at det blev vanskeligt at skaffe folk nok. Hidtil havde man løst disse problemer ved at importere svensk arbejdskraft, men da svenskerne nu var begyndt at udvide deres sukkerproduktion, blev de svenske roepiger hjemme, og man måtte så se sig om efter andre muligheder i Danmark. Her hjalp sukkerfabrikkerne så med at skaffe arbejdskraft fra Polen. I hast byggede man de såkaldte kaserner eller ombyggede gamle huse til formålet.

Gennem et tysk fæstekontor fik man nu kontakt med en række af de såkaldte "aufsehene", tyske mænd der kunne tale polsk, og som om vinteren rejste rundt i de polske landsbyer og hvervede især piger til sæsonarbejde på Lolland-Falster. Dette system varede dog ikke meget mere end et år, og man gik mere og mere over til at roedyrkerne selv skaffede sig polske arbejdere og selv sørgede for indkvartering.

Et hold piger – med aufseheren i spidsen – ankommer til Gedser med bylter på nakken og rejsekisterne i hånden.

At arbejdet var strengt og arbejdstiden lang var dog ikke noget specielt for de polske arbejdere - også for de danske landarbejdere var tiderne meget hårdere end nu... Det at komme til Danmark som ung polak var dog også andet end at komme til slid og slæb og kasernerne; det var også at komme til et fremmed land med et andet sprog og en anden kultur, der var mange forskelle mellem de to lande, som man måtte vænne sig til, også klimaet var anderledes, det var mere regnfuldt i Danmark.

Da 1. verdenskrig kom, rejste mange polakker hjem, og der blev stor mangel på arbejdskraft til roerne i krigsårene. Til sæsonen 1916 bestilte arbejdsgiverne 5722 arbejdere gennem Landsudvalget til Fremskaffelse af udenlandsk Arbejdskraft til Landbruget, men der kom kun 1435 ialt.

I dag findes der katolske kirker overalt i landet, men sådan var det ikke, da de første polske sæsonarbejdere kom hertil. Polakindvandringen og den katolske kirkes vækst i mange egne af Danmark hænger nøje sammen - ikke mindst på Lolland-Falster. Man har vist aldrig hørt om, at to grupper mennesker med forskelligt sprog, forskellig kirke og forskellig kulturbaggrund har kunnet leve sammen uden gnidninger. Det var heller ikke tilfældet i starten, da de polske indvandrere kom til Danmark. Der blev set ned på polakkerne, og de blev ikke altid behandlet på samme måde, som danske arbejdere. Værst var forholdene på de store gårde med mange polske arbejdere, medens der på de små gårde var langt større mulighed for at blive optaget i husholdningen på lige fod med de andre. Også et tydeligt tegn på, at de to befolkningsgrupper efterhånden accepterede hinanden var, at de giftede sig indbyrdes. Af 443 ægteskaber i Nationalmuseets undersøgelser, var ca. halvdelen ægteskaber mellem polske og danske, medens den anden halvdel udelukkende var ægteskab mellem polske.

Antallet af polakker, der kom til Danmark under 1. verdenskrig svingede meget. I 1915 kom der ca. 2000, i 1916 ca. 1500, i 1917 ca. 400 og i 1918-19 slet ingen. I 1923 regner man med, at der i hele landet var ca. 8000 polakker, heri er børn dog ikke medregnet. Efterhånden som "importen" af udenlandske arbejdere ganske langsomt standsedes, og polakkerne aflønnedes nøjagtig som danske arbejdere stoppede indvandringen helt.

Erik Mahnfeldt

Kilder: museumsinspektør George Nellemann
pastor J. Klessens

Bilag 3.

Autoriscret af det kongelige danske
Indenrigsministerium i Henhold til
Lov af 21. August 1908 om uden-
landske Arbejders Anvendelse i Dan-
mark og det offentliges Tilsyn dermed

Arbejdskontrakt for polske og andre udenlandske Vandrearbejdere i Danmark.

Forarbejdere	
Mænd	
Giftede Kvinder	
Piger	
Karle	
Store Drengene ..	
Mindre Drengene	
Ialt	

Mellem undertegnede Arbejdsgiver

.....

paa

Poststation

Jernbanestation

og samtlige undertegnede Arbejdere er der afsluttet følgende Ar-
bejdskontrakt, som bekræftes ved Parternes Underskrifter:

§ 1.

Undertegnede Arbejdere forpligte sig overfor Arbejdsgiveren el-
ler dennes Stedfortræder, til at udføre Landbrugsarbejde paa Ejen-
dommen
fra 19.., indtil i samme Aars Efteraar alle Mark-
arbejder ere sluttede, dog ikke udover 15. December. Arbejderne
forpligte sig til at udføre Arbejdet godt og ordentligt.

§ 2.

Enhver Arbejder maa være fyldt 16 Aar og medbringe en af
Hjemlandets Øvrighed udstedt Legitimation.
Svangre Arbejdersker maa ikke afslutte Kontrakt.

§ 3.

Der tilkommer enhver Arbejder fri Rejse fra Hjemlandets Grænse til Arbejdsstedet og tilbage til Hjemlandets Grænse. Arbejdsgiverens Udgift til hver Arbejders Udrejse .. Kr. kan han i de første 10 Uger i ugentlige Afdrag fradrage ved Udbetalingen af den paagældendes fortjente Arbejds løn for at tjene til Sikkerhed for Arbejdsgiveren, men ved Kontrakttidens Udløb udbetales — ved sidste Afregning — det saaledes tilbageholdte Lønbeløb til Arbejderen personlig uden Afkortning. Ved samme Afregning udbetaler Arbejdsgiveren til hver Arbejder personlig Rejsepenge til Hjemrejsen, der beregnes med .. Kr. for hver Arbejder; denne Udbetaling skal — om ønskes — ske i Hjemlandets eller tysk Mønt, i hvilket Fald der otte Dage forinden Afregningsdagen skal gives Arbejdsgiveren Meddelelse om, at Udbetalingen ønskes i fremmed Mønt.

I Tilfælde af Kontraktbrud fra en Arbejders Side fortaber den paagældende sin Ret til Rejsepenge (jfr. § 14).

§ 4.

Daglønnen er følgende:

	Dansk	Tysk
	Kr. Ø.	M. Pf.
1. Kraftige Mænd og Karle over 20 Aar
2. Kraftige Drengene, som kan følge Heste
3. Kvinder
4. Mindre Drengene

I Høsten — et Tidsrum af 5 Uger —
er Daglønnen:

	Dansk	Tysk
	Kr. Ø.	M. Pf.
1. Kraftige Mænd og Karle over 20 Aar
2. Kraftige Drengene
3. Kvinder
4. Mindre Drengene

§ 5.

Arbejdstiden paa Dagløn varer fra Kl. Morgen til Kl. Aften med 1/2 Time Frokost, 1 Time Middag og 1/2 Time Midaften.

Arbejderne maa rette sig efter Gaardens Skik og Brug, naar Arbejdstiden ikke overstiger det fastsatte Timetal og de fornævnte Spisetider iagttages. Til Middagshvilen henregnes ikke den Tid, der medgaar til Vejen fra Arbejdet til Arbejdernes Bolig og tilbage til Arbejdet.

BELLINGE

Tusinder af mennesker, der i dag i den varme sommertid drager fra byens ophedede huse og gader ud til den idylliske strandbred ved Tromnæs, kender den skyggefulde skovvej ved Bellinge lægebolig. Adskillige standser op her en stund for at glæde sig over den grønne skov, den friske skoveng og hegnetes vilde roser.

Men kun få finder vej ned til det nærliggende gamle voldsted ved den smalle sognevej, der fra hovedlandevejen fører til Horreby. Og dog er stedet nok et besøg værd.

Her - imellem den nuværende Bellingegård og Askehave skov - gennemskærer sognevejen en anselig borgplads indrammet af store træer og rester af gamle voldgrave.

På dette sted, i en udkant af Sønder Kirkeby sogn, lå det gamle Bellinge. Det omtales allerede 1231 i Kong Valdemars Jordebog som Bellingy og synes da at have været en mindre Torp, måske med en lidt større adelsgård. Det er muligt, at den Toste, der sammen med den gejstlige Conrad er afbildet på et ældgammelt stenrelief fra Sønder Kirkeby kirke (nu på Nationalmuseet), og som formodes at være kirkens grundlæggere, er en af Bellinges første ejermænd.

Herom kan naturligvis kun gisnes. Derimod ved vi med sikkerhed, at gården 1365 ejedes af Jens Pedersen Markmand, 1381 nævnes sønnen Mads Jensen Markmand som ejer. 1468 tilhørte gården Per Bang, og 1495 var den overgået til Anders Josephsen Bielke, der også kaldtes Anders Skaaning. Denne havde to sønner, Jørgen og Mogens, der antog slægtsnavnet Falster, men beholdt Bielkernes våben. Mogens Falster, der arvede Bellinge, var en af slægtens førende mænd. Som sine slægtninge på Corselitze var han landsdommer. Samtidig havde han flere af Kronens gårde som len, således fik han 1551 overdraget "Gedsør" (Gedsergård). 1552 fik han endvidere Birkeret over

Karleby og Grimmelstrup Birker, efter at denne ret var indkøbt til Kronen af Gert Ulfstand på Bønnet for pantesummen.

Mogens Falster døde 1571 og ligger sammen med sine to hustruer, Ellen Rothfeld og Mette Walkendorff begravet i Sønder Kirkeby kirke, hvor ikke mindre end to gravstene endnu minder om dem.

Bellinge tilfaldt nu hans to sønner Jens Falster og Anders Bielke, der mærkværdigt nok førte hver sit af de to slægtsnavne. Den sidste var åbenbart af en stridig natur. Han kom således i klammeri med sognepræsten, hr. Christoffer Poulsen, fordi denne ikke hver søndag ville holde førstegudstjeneste i Sønder Kirkeby. Herremanden nåede endogså at få præsten suspenderet, men trak dog siden det korteste strå. Siden ragede han uklar med en del af sine standsfæller, og en af disse, Peder Eggertsen Sandberg til Vestergård overfaldt og dræbte ham til sidst. Drabsstedet påvises endnu den dag i dag og kaldes endnu "Staahart".

Denne begivenhed fandt sted 1588, og Bellinge overgik da til Bielkes søstersøn Ejler Kruckow, der 1607 solgte den til enkedronning Sophies hofmester Joachim Barnewitz, der er os bekendt fra Rudbjerggårds og Fredholms historie.

Nogle få år senere, 1611, købte enkedronningen gården af ham, men såvel han som sønnen Frederik (Fritz) Barnewitz havde den senere som len og ses lejlighedsvis at have skrevet sig til Bellinge. I Dronning Sophies tid blev to bøndergårde i byen Bellinge nedbrudt og jordene lagt ind under hovedgården, men da dennes hovedbygning på dette tidspunkt var brøstfældig, blev sluttelig også denne nedbrudt, og samtlige jorder lagt ind under Corselitze, hvis bygninger Dronningen 1605 havde ladet istandsætte.

Bellingegården før 1924

Sammen med Corselitze hørte Bellinge i årene 1632-35 med til "den udvalgte Prins' Forlening", men ved hans død skiltes Corselitze med Bellinge, Skørringe samt noget Kalentegods ud fra hans gemalinde Magdalene Sibylles livgeding og lagdes direkte under Kronen, hvorfor Prinsessen fra 1. maj 1647 forpagtede disse godser for 2.500 rdl. årlig. Dog blev der ikke beregnet nogen særlig afgift for Bellinge.

Magdalene Sibylle forpagtede senere Corselitze og Bellinge ud til Flemmeng Ulfeldt på Orebygård, men da hun 1652 indgik nyt ægteskab og derfor forlod Falster, måtte Ulfeldt fratræde forpagtningen, og gårdene dreves derefter foreløbig af en ladefoged.

En kort tid var de - fra 1. maj 1656 at regne - bortforpagtet til rådmand Kort Lyders i Nykøbing for 800 rdl. årlig.

Da Frederik den Tredies enke Sophie Amalie 1670 fik Lolland-Falster som Livgeding, indgik de førnævnte godser, og altså også Bellinge, som Prinsessen havde måttet forpagte særskilt, uden særskilt afgift i Livgedinget. Lidt forskel skulle der dog være på en enkedronning og en prinsesse.

I Sophie Amalies tid oprettedes der på Bellinge et stort stutteri med 25 hopper. Det hele blev lagt stort an, hvorfor der sidst på året 1671 på Bellinge mark opførtes en anelig bygning på 15 fag for stutteriet. Senere ses dette dog at være flyttet til Corselitze, og bygningerne ved Bellinge er formodentlig da revet ned.

I det følgende århundrede delte Bellinge skæbne med Corselitze. Også avlsbygningerne synes nu at være forsvundet, så at jorderne helt og holdent blev drevet under Corselitze. Sammen med denne indgik de 1700-14 i Charlotte Amalies Livgeding og blev senere en del af ryttergodset for sluttelig efter dets bortsalg at udgøre en lille del af generalmajor Classens vidtstrakte falsterske besiddelser. Skønt Bellinge nu hører ind under "Det Classenske Fideicommis" påbegyndtes dog 1849 et nyt kapitel af den gamle herregårds historie. I dette år stod gården på en måde op af sin grav, idet Fideicommiet oprettede den nuværende Bellingegård, idet der af Corselitzes 11 marker udskiltes 3, hvortil endvidere blev henlagt en bondegård "Tranegården" i Karleby. Gården blev derved på 39 tdr. hartkorn.

Medens hovedbygningen stammer fra denne tid, er avlsbygningerne af nyere dato, idet de fornyedes efter en brand i 1909.

Bellinge er for tiden af Fideicommiset bortforpagtet til greve F. Ahlefeldt-Laurvigen.

Lolland-Falsters Herregårde i fortid og nutid
v/Svend Jørgensen
1938

FRA SOGNEFORSTANDERSKABERNES TID I KARLEBY, HORREBY
OG NR. ØRSLEV.

I 1867 indførtes ved lov sognerådsinstitutionen i landkommunerne, men før den tid havde man en periode med såkaldte sogneforstanderskaber, d.v.s. en slags sogneråd, hvis beføjelser, især de økonomiske, var meget begrænsede, og som dannedes på en - set med vore øjne - ikke særlig demokratisk måde, idet præsten og de større jordbesiddere var fødte medlemmer, medens resten udpegedes.

En gennemlæsning af forhandlingsprotokollen for ovennævnte sogneforstanderskab i perioden 1845 - 1860 giver et interessant indblik i livet på landet for små 150 år siden.

Et af de emner, der gang på gang skal tages stilling til ved sogneforstanderskabernes møder, er vedligeholdelsen af vejene, d.v.s. bivejene.

Som eksempel kan anføres følgende udskrift af forhandlingsprotokollen for mødet den 30. maj 1845 (idet bemærkes, at alle citater i denne artikel er gengivet med nutidig retskrivning):

Om bivejene blev vedtaget som følger: For Karleby sogn: Vedtoges at grundforbedre to favne pr. tønde hartkorn på Skolevejen samt på Strandvejen, således at dog Skolevejen først gøres færdig.

For Horreby sogn: Vedtoges at grundforbedre vejstykket fra Landevejen til Hans Themmesens hus på Midtvejen, som er ca. 90 favne, som det tilfalder Horreby by at reparere, og på Kirkevejen over Egeds jorder, som det tilfalder Eged by to favne pr. tønde hartkorn.

For Nr. Ørslev Sogn: Vedtoges at omlægge en ophøjet gangsti med bondesten fra skolen til gadekæret ved den søndre side af gaden af $1\frac{1}{2}$ alens bredde, hvilket tilfalder Nr. Ørslev by. Endvidere reparerer hver mand sit stykke af gaden med grus. Dernæst repareres vejstykket fra Lidstrup by til Rasmus Stangs lod med grøfternes oprensning, vejenes oprensning og regulering samt påkørsel af grus, hvilket tilfalder Lidstrup by foruden at optage de sten, der er nedfaldet i vejgrøften langs med Anders Madsen skrædders lod fra Lidstrupvej 2 til Hannenov skov samt at lægge sluse over vejen, hvor det er nødvendigt der i nærheden.

Der er i øvrigt næsten ikke et møde, hvor man ikke behandler spørgsmålet istandsættelse af biveje.

Et andet tilbagevendende problem var vedligeholdelse og udbygning af skolerne. I mødet den 26. marts 1851 behandles således en udvidelse af Nr. Ørslev skole, i mødet den 3. april 1854 gjaldt det ny skole i Karleby, og i mødet den 26. juni 1855 vedtoges en tilbygning til Horreby skole.

Et særligt problem var det at skaffe bolig til læreren - hvad man åbenbart havde pligt til. På mødet den 6. februar 1850 havde man en indgående drøftelse af dette problem. Sagen var, at skolelærer Nielsen i Nr. Ørslev var død efter 40 års trofast arbejde i skolen, og nu skulle sogneforstanderskabet sørge for bolig til hans enke.

Man rådede over en lille enkebolig i Nr. Ørslev; men den var desværre allerede besat af enken efter skolelærer Gårde fra Horreby - og der var ikke plads nok til 2 enker! Man overvejede at leje en bolig til fru Nielsen, men fandt ud af, at det nok var billigere at skaffe plads til hende ved at bygge til den bestående enkebolig. Man tog da mod et tilbud fra

tømrer Lars Brygger fra Lidstrup, der ville udføre arbejdet med tillæg af alle materialer, tækkehalm, kæppe, vidjer og grundsten, samt kørsel, for 104 rigsbankdaler.

Man ville da søge et - helst rentefrit-lån i "Det classenske Fideicommiss". Pastor Lütken, der var formand, skrev til fideicommiss'et, og allerede i marts samme år indkom følgende positive svar:

I anledning af Deres velærværdigheds skrivelse af 2. f.m. undlader vi ej at meddele, at vi, for at kommunen kan sættes i stand til en bygning af et 2 fags hus, således at der i bemeldte bolig herefter kunne blive plads for 2 enker, ville forstrække kommunen med et rentefrit lån af 100 rdl., imod at det tilbagebetales med 10 rdl. årligt i 10 år fra 1. januar d.å. at regne.

Forannævnte 100 rdl. kan mod kvittering med forpligtelse om tilbagebetaling således som anført udbetales af forvalter Saugman.

København, i direktionen for Det classenske Fideicommiss, 11. marts 1850.
P.H. Classen E. Scheel

Sociale sager optager ikke i særlig grad sogneforstanderskabet. Dog må det siges, at man forsøger at hjælpe husvilde og arbejdsøgende.

Endvidere har man pligt til at tage sig af ugifte mødre, hvad der fremgår af følgende protokollat:

1. marts 1849: Sognepræsten fremlagde en skrivelse fra Sønder Alslev sogn, hvori vort sogneforstanderskab anmodes om snarest muligt at lade afhente pigen Else Jørgensdatter, tjenende hos gårdmand Poul Lar-

sen i Sønder Alslev, som er højt frugtsommelig, da det ifølge hendes skudsmålsbog antages, at hun har forsørgelsesret i Nr. Ørslev sogn. Da sogneforstanderskabet desværre ikke kunne nægte det, besluttede det at svare, at hun skulle blive afhentet, så snart vi kunne finde en lejlighed til hende.

Altså måtte man tage sig af pigen, men i samme møde behandledes en lignende sag, dog med modsat fortegn, idet man anmodede Idestrup sogn om at lade afhente den frugtsommelige pige Karen Poulsen, der havde plads som tjenestepige i sogneforstanderskabets område, men som var hjemmehørende i Idestrup.

Af andre emner, der behandledes på møderne, kan nævnes fattigvæsen, brandvæsen (indkøb af sprøjte), renholdelse af vandløb, krohold samt indretning af jordermoderbolig.

Demokratiet er begyndt at virke. Den 14. januar 1848 bevilges der penge, så et medlem kan repræsentere sogneforstanderskabet, når der i Saksøbing skal vælges et amtsrådsmedlem. Den 2. marts 1848 foretog man indstilling til embedet som sognefoged i Horreby sogn, hvor 3 mænd indstilledes, og meddelelse herom blev givet til birkedommeren. Den 21. september 1848: Til medlem af valgbestyrelsen ved valget af en rigsdagsmand, som skal foretages d. 5. oktober 1848 i Stubbekøbing, vælges Jørgen Jensen, Nr. Ørslev, og til assistenter ved samme lejlighed gårdmændene Peder Skytte, Karleby og Lars Piil, Horreby.

Treårskrigen berøres i mødet den 22. maj således:

Anno 1848 den 22. maj var sogneforstanderskabet forsamlet til et møde i præstegården for at affatte et reglement for folkevæbningen i vore sogne. Dette reglement blev affattet og i 3 afskrifter meddelt forstanderne i de 3 sogne for at fremlægge i en sogneforsamling.

Til formand for væbningsvæsenet udvalgte ved de fleste stemmer gårdmand Jørgen Jensen, Bøgelundsvej, Nr. Ørslev, Peder Jensen Skytte, Grønsundsvej, Karleby, og Lars Rasmussen Piil, Bellingegårdsvej, Horreby.

Formanden lovede at fremlægge sin afskrift for oberst-løjtnant Fibiger til approbation.

Til slut skal nævnes en større sag, der lagde meget beslag på mødevirksomheden, nemlig sagen om kalkgraven i Nr. Ørslev.

Den begyndte, da gårdmand Rasmus Larsen Drage af Nr. Ørslev by gennem stiftamtet for Lolland-Falster anmodede om, at kalkgraven på Nr. Ørslev bys mark enten blev afhændet til ham underhånden eller blev stillet til offentlig auktion. Det var åbenbart Rasmus Larsens opfattelse, at kalkgraven tilhørte staten, der da ville kunne sælge den gennem amtet.

Sagen blev forelagt sogneforstanderskabet til udtalelse, idet det var stiftamtet magtpåliggende at få afklaret, om kalkgraven tilhørte statskassen eller lodsejerne i Nr. Ørslev.

Det er sogneforstanderskabets tydelige opfattelse, at kalkgraven tilhører lodsejerne.

Man forklarer, at der i mange år er gravet kalk eller muldler til statens teglværk i Bangsebro, og der har været betalt en årlig godtgørelse på 4 rdl. til Nr. Ørslev by; men muligvis er denne betaling ophørt, da Nr. Ørslev by i 1807 blev solgt til fæsterne selv - måske har den enkelte lodsejer ikke afhentet det ganske ubetydelige beløb, der tilkom ham ved fordelingen.

Hvis det var sådan, at statskassen ved den lejlighed virkelig skulle have overtaget kalkgraven, måtte dette være noteret i bøndernes skøder, men dette er ikke tilfældet.

At der til det kongelige teglværk er hentet muldler fra omtalte grav i så mange år, efter at Nr. Ørslev by er overgået til selvejerejendom, beviser heller ikke noget, da det hele tiden har været bøndernes opfattelse, at kalkgraven tilhørte samtlige lodsejere i byen. I øvrigt var statskassen også lodsejer lige til 1845, da staten ved offentlig auktion solgte sit sidste hus i byen. Så længe statskassen var lodsejer i byen var der da ikke noget mærkeligt i, at staten benyttede byens lergrav ligesom de øvrige lodsejere.

For den opfattelse, at kalkgraven tilhører samtlige lodsejere, taler yderligere følgende:

Det var almindelig praksis ved udskiftningssager som den i 1807, at en kalkgrav blev udlagt til hele byen, idet den var nødvendig såvel ved reparationsarbejder som ved nybygninger. Endvidere har kalkgravens 14.400 kvadratalen aldrig været sat i selvstændigt hartkorn, men hartkornet har hvilet på Nr. Ørslev by, og skatterne har været betalt af samtlige byens lodsejere såvel før som efter 1807.

I øvrigt har byens lodsejere til stadighed benyttet kalkgraven, når nogen blandt dem havde brug for materiale.

Protokollatet slutter således:

Domænedirektøren har under 27. dennes tilskrevet mig således:

I anledning af det fra Rasmus Larsen Drage af Nr. Ørslev by og sogn indkomne andragende om, at en Westenborg teglværk forhen tilliggende kalkgrav på bemeldte bys mark måtte af statskassen foranstaltes afhændet enten til ham underhånden eller stillet til offentlig auktion, skal jeg efter modtagelsen af hr. kammerherrens behagelige skrivelse af 6. dennes, og dermed fulgte erklæringer fra vedkommende sogneforstanderskab og embedsmænd, tjenstligt melde til behagelig efterretning og videre bekendtgørelse, nærmeligen for Rasmus Larsen Drage, at da de, angående statskassen formentlige ret til bemeldte kalkgrav, erhvervede oplysninger ikke har ledet til et sådant resultat, at jeg befinder mig beføjet til på statens vegne at disponere over bemeldte kalkgrav, vil jeg ikke kunne indlade mig på ovennævnte andragende.

Hvilket jeg ikke har ville undlade tjenstligt at meddele sogneforstanderskabet.

Stiftamtet for Lolland-Falster.
Nykøbing d. 31. juli 1850
Holsten.

Det blev således en sejr for lodsejerne.

Til sidst kan det noteres, at selve forhandlingsprotokollen findes i arkivet på Stubbekøbing rådhus, og at en afskrift nu foreligger på Lokalhistorisk arkiv på Stubbekøbing bibliotek.

Sv. O. Pedersen

PØLSESNAK

"Det rager ikke så vidt med en pølse i slagtetiden", som man siger, hvis nogen ved et uheld ødelægger et eller andet.

I dag så jeg nogle store, flotte blodpølser hos slagteren, og de fik mig til at mindes, hvordan vi lavede blodpølse, da jeg var barn og ung pige:

En vigtig del ved slagtingen var at røre blod.

En mand stod parat med en stor træslev og en ren malke-spand til opsamling af blodet. Så snart blodet løb ned i spanden, skulle der røres kraftigt. En håndfuld salt tilsattes, og omrøringen fortsattes, til saltet var opløst og blodet noget afkølet. Derefter blev det siet og anbragt køligt i kælderen.

Når grisen var skoldet og skrabet, blev den hængt op på en stige og skåret op. Alle tarmene blev båret ind og anbragt i en stor dampende bunke på det nyskurede vaskehusbord.

Og så kunne vi gå i gang! Først skulle de skilles fra hinanden, da de blev holdt sammen af fedtstribede hinder. Alt plukfedtet skulle plukkes af til senere afsmeltning. De tynde tarme blev taget fra til medisterpølse. De tykke, "krølletarmene" og "den lukte ende" skulle bruges til blodpølsen. De blev delt i lange stykker, og indholdet trykket ud, hvorefter de skulle vendes. Det foregik på den måde, at vi tog fat i hver sin ende af en længde og holdt den lodret. Den, som havde fat forneden, lagde et lille udvendigt smøg på tarmen, og holdt godt fast, mens den anden sænkede tarmen ned i smøget. For at gøre det lettere, havde man en pøs lunkent vand, som man lod løbe i en tynd stråle sammen med tarmen, som så let og elegant smuttede igennem. Den side, der nu kom udad, så ikke særlig delikat ud, tæt besat, som den var, med grisemøg. Og der duftede også noget landligt.

En gang, vi netop var nået dertil, kom en københavnerdame for at låne telefonen. Hun slog en masse krøller på sin nydelige næse og udbrød: "Hvad i al verden er det dog, I laver?" Da jeg forklarede hende det, nægtede hun først at tro det, men da sandheden gik op for hende i al sin gru, retirerede hun rædselsslagen ind til telefonen med en bemærkning om, at hun havde spist sin sidste blodpølse.

Når vrangen var kommet ud på dem alle, blev de skyllet fri for skidt i lunkent vand, hvorefter de blev skuret i mange hold groft salt, indtil al slim var fjernet. Så over i en spand med eddikevand og masser af porre- og selleriblade, og ned i kælderen til næste dag, hvor pølserne skulle koges.

Først kogtes en stor grydefuld meget stiv grød af vand og knækkede byggryn. Mens den kølede af, deltes tarmene i passende stykker, som blev syet sammen i den ene ende med en grov stoppenål og hvid bomuldstråd. Før i tiden brugte man pølsepinde, som var snittede af tjørnekviste, der var skåret af således, at der sad en torn, nærmest som en krog, i den ene ende, som holdt pinden på plads. Så kom turen til pølsemassen, som skulle bestå af tretten ting: vand, gryn (grøden), lidt mel, lidt mælk, blod, salt, sukker, kanel, nelliker, allehånde, tørrede pærer skåret i småstykker, masser af rosiner og letsmeltede fedtterninger (fra den tykke del af fedtflommen). Med hænderne æltes/rørtes det hele sammen i gryden, indtil det var godt blandet, og af konsistens som tyk vælling. Til stopning af pølserne anvendtes specielle pølsehorn, som var fremstillet af et stort kohorn, der var skåret i tre stykker, således at der blev tre forskellige tykkelser. Tarmene måtte kun fyldes ca. trekvart, da de ellers ville revne under kogningen. Den anden ende lukkedes ligeledes med bomuldstråd. Derefter lagdes pølserne fladt ud og prikkedes med en spids gaffel, således at luften kunne sive ud under kogningen, uden at pølserne revnede.

I mellemtiden var der fyret op under den store bryggerkedel. Når vandet var ved kogepunktet, skulle pølserne lægges i. Dette skulle foregå under absolut tavshed, da det betød ulykke, hvis nogen snakkede under dette vigtige arbejde. Men helt ærligt var det vist fordi, hun som lagde i, skulle tælle dem efterhånden og kunne tælle forkert, hvis hun blev forstyrret.

Vandet måtte ikke spilkoge, så revnede pølserne, derfor stod man parat med en pøs koldt vand under hele kogningen. Når pølserne var gennemkogte, steg de op til overfladen og fiskedes op med en hulske.

Og så var der mad til alle! Som tilbehør var der mange muligheder. Nogle foretrak strøsuksker, andre sirup, æblemos eller syltetøj. På Bogø lærte jeg af en mønbo-dame at bruge en tyk hvid melsovs, bagt op af smør, mel og mælk, over pølsen og strøsuksker ovenpå. Det lyder mærkeligt, men smagte dejligt. En sådan portion blodpølse rakte naturligvis til mange dage, og næste gang skar man de kolde pølser i skiver og stegte dem på panden. Det nævnte tilbehør brugtes også der, samt det brunede smør.

Og ved den lejlighed kunne man konstatere, om pølsen var god, idet man sagde:

Rosiner og fedt,
ved hvert et snit,
ellers er pølsen skidt!

Karleby, den 24. november 1980

Linda Løjmand

BEGRAVELSESPLADSEN.

Midt i skoven ved Tromnæs ligger begravelsespladsen hvor der hviler medlemmer af Classens familie.

En række gravsten markerer dette, og disse har følgende indskrifter:

GEHEJMELEGATIONSRAAD MICHAEL CLASSEN
født 14/3-1758 død 21/2-1835

og

HUSTRU ANNA ELISABETH CLASSEN, f. TREVILLE
født 25/7-1765 død 19/2-1835

CLARA CHARLOTTE SCHEEL, f. TRAMPE
født 28/7-1774 død 30/9-1852

EMILLIE (formentlig søster til ovennævnte fru Classen og datter af Clara Scheel, f. Trampe. Var gift med en kaptajn Lüders)

JUSTINE LOUISE CONSTANCE LANGE, født CLASSEN
født 14/7-1802 død 3/5-1856
og hendes mand:

MARCUS JONAS LANGE
født 28/3-1795 død 4/6-1860

I Vinderød kirke findes gravmålet over:

GENERALMAJOR JOHAN FREDERIK CLASSEN
født 11/2-1725 død 24/3-1792
samt

GENERALINDE CLASSEN, ANNA ELISABETH, FRIHERREINDE af ISELIN. f. 1735; d. 1786 f. Fabritius de Tengnagel

På kirkegården ved Holmens kirke ligger:

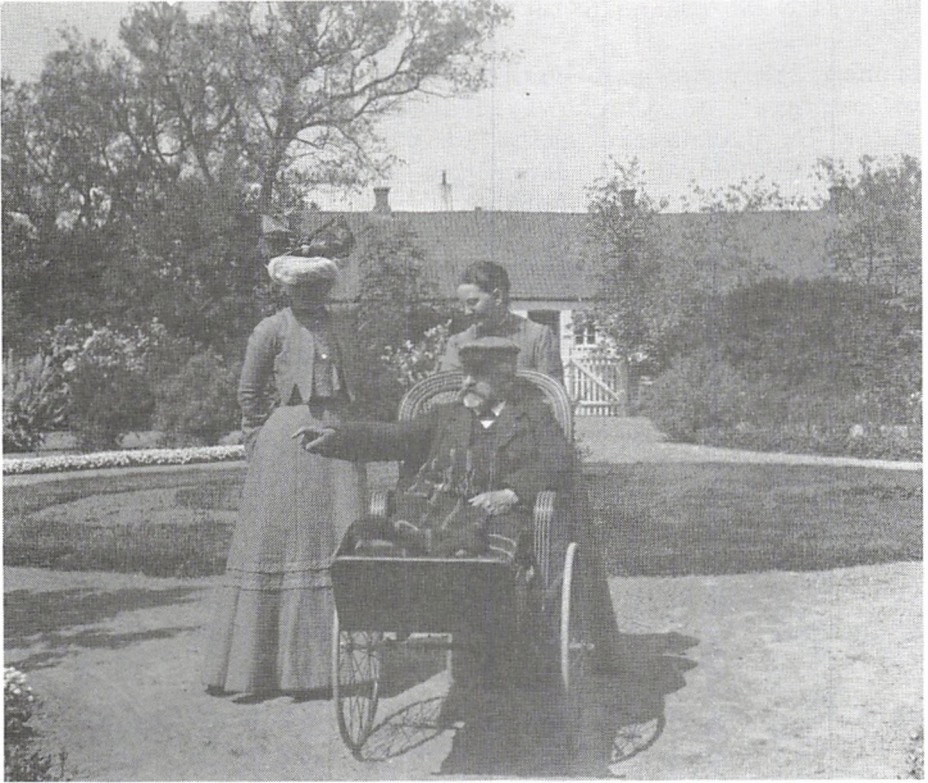
GEHEJMEKONFERENTSRAAD PETER HERSLEB CLASSEN (generalens broder) født 10/3-1738; død 19/5-1825.
og hustru JUSTINE CLASSEN, født Fabritius
født 1739; død 1816.

På gravstenen står: "Herunder hviler i forening med
hustru, søn og deres slægt

PETER HERSLEB CLASSEN

Gehejmekonferentsråd, Ridder af Elefanten, Storkors
af Dannebrog, f. 1738 - d. 1825"

Carl C. Rasmussen i kørestol i anlægget med sygeplejerske frk. Warrer og husbestyreinde frk. Langberg. 1922.

HISTORIEN OM TØRLASTSKIBET s/s FACTO

Gennem arkivets gode ven: Jørgen Nielsen, Maribo, har vi modtaget en yderst fyldestgørende beretning på 44 sider om ovennævnte skib. Vi vil med hans tilladelse bringe et uddrag af denne som specielt vedrører skibets historie i Stubbekøbing.

Skibsmægler A.P. Steffensen, Masned Sund forsøgte energisk at undgå ophugningen af s/s FACTO, og han kom senere i kontakt med skibsmægler Rasmus Petersen i Stubbekøbing.

Rasmus Petersen var en stræbsom og meget alsidig mand. Vidtskuende og behændig i formidlingsspørgsmål af enhver art vedrørende "varer, der skulle over kajen". Denne mand - som kom til Stubbekøbing omkring 1950 og åbnede sin egen mæglervirksomhed - kunne der skrives meget og godt om. Han, der var sønderjyde af fødsel, blev Stubbekøbing en god borger, som der stod agtelse og respekt om.

Skibsmægler A.P. Steffensen i Masned Sund og Skibsmægler R. Petersen i Stubbekøbing kendte hinanden og havde arbejdet sammen, hvor det var relevant. Derfor kunne de nu også snakke sammen, om der eventuelt var brug for s/s FACTO i Stubbekøbing, hvilket Rasmus Petersen angiveligt mente der var, og han havde følgende i tankerne:

Der var i Stubbekøbing eet stort grovvarerfirma, der ihvertfald lejlighedsvis led af mangel på lagerplads. Dette firma var L.M.A.F., som det hed i daglig tale. (Det fulde navn var "Landmændenes andelsfoderstof forretning"). Dette firma havde sit hovedsæde i Nakskov. L.M.A.F. var først kommet til Stubbekøbing i 1934, da firmaet købte Nykøbing F. storkøbmanden A. Niensens filial.

Enhver, som kender lidt til Stubbekøbings nyere historie, ved, at det var en gammel købmandsgård, som først A. Nielsen og altså fra 1934 L.M.A.F. havde købt. Hovedbygningen til denne købmandsgård lå med sine magasiner indeklemt i Vestergade, Stubbekøbings egentlige hovedgade, men foruden bygningerne i Vestergade, hørte der et, efter Stubbekøbing-forhold stort magasin kaldet "Hvedemagasinet" på Stubbekøbing havn til købmandsgården.

"Hvedemagasinet" lå sammen med en ikke ubetydelig kul- og brændselsplads på den østre del af Stubbekøbing gamle havn. (Nu sten- og grusplads).

"Kulpladsen", som brændselsoplaget kaldtes i daglig tale, tilhørte også den omtalte købmandsgård.

Fra "Hvedemagasinet" og ud til kajkanten var der etableret elevator og udskibningsrør for løst korn. Sådan var de fysiske forhold for L.M.A.F. i 1962.

I 1926 var der på L.M.A.F.'s kontor i Nakskov ansat en meget lærevillig og flittig mand ved navn Alfred Bendsen.

Denne mand blev i 1934 udnævnt til afdelingsleder for L.M.A.F.'s nye afdeling i Stubbekøbing, og det tør siges, at her havde L.M.A.F. valgt den rigtige mand.

Alfred Bendsen kom til Stubbekøbing med den opgave, dels at øge L.M.A.F.'s omsætning fra domicilet i Stubbekøbing, dels at opbygge afdelinger af L.M.A.F. "Over så meget af Falster, han kunne nå", samt dirigere disse afdelinger fra kontoret i Stubbekøbing.

Det var noget af en opgave, men Alfred Bendsen var manden, der kunne løfte den.

Under Alfred Bendsens dynamiske ledelse blomstrede L.M.A.F. op og skød stadig nye og friske skud.

Efterhånden fik L.M.A.F. lejet sig ind i næsten alle de magasinbygninger, der lå langs den private "Stubbekøbing-Nykøbing-Nysted-Bane", ihvertfald de magasiner, der lå på Falster-delen af denne banestrækning. Her indleverede bønderne på egnen deres korn efter høst, og med toget sendtes kornet så videre til Stubbekøbing, hvor det placeredes i de forskellige magasiner, og helst ved havnen, da langt det meste korn jo eksporteredes.

Under Alfred Bendsens ledelse gik L.M.A.F. i Stubbekøbing uafbrudt fremad. Besættelsestiden betød dog en midlertidig opbremsning, men så snart Danmark atter var frit, gik det påny fremad.

Importen af brændsel steg, men navnlig eksporten af korn voksede i 1950'erne, bl.a. som en følge af et perfekt samarbejde mellem Alfred Bendsen og skibsmægler Rasmus Petersen. Disse to mænd supplerede hinanden på fortrinligste vis.

Den store medvind L.M.A.F. fik, skabte imidlertid også et stadigt stigende problem, og det problem hed "mangel på lagerplads".

Hele vejen op gennem 50'erne fulgtes manglen på lagerplads med den stadig øgede omsætning.

Hverken i købmandsgården i Vestergade eller ejendommen på havnen var der plads til udvidelser. Dog kunne der måske bygges til i højden. Altså måtte løsningen blive at opføre enten et nyt pakhus "med mange etager" eller en regulær silo, og byggestedet kunne kun blive på havnen, for det var jo import og export det galdt - og en sådan foregik kun pr. skib.

Stubbekøbing lå bekvemt for skibsfarten. Meget bedre end Nykøbing F., så alt pegede på, at det helt rigtige for L.M.A.F. ville være at bygge nyt i Stubbekøbing.

Det var dog noget afdelingen i Stubbekøbing ikke bestemte. Beslutningen i den henseende lå hos direktøren og bestyrelsen i Nakskov. Men hvad gjorde man så "imens man ventede i Stubbekøbing?"

Det at skaffe plads til det meget korn blev stedse sværere, således som jeg har omtalt det ovenfor. En hel del korn blev man, hvis man da ikke kunne bede landmændene om at holde det hjemme for L.M.A.F.'s regning til der blev plads i firmaets magasiner, nødsaget til at oplagre under åben himmel på købmandsgårdens gårdsplads eller på pladsen foran "Hvedemagasinet."

Her stod kornet så i 120 kg sække under en eller flere presenninger, alt efter sækkestablens størrelse og omfang. En absolut uhensigtsmæssig og for kornkvaliteten skadelig oplagringsform.

Somme tider var endog gårdspladserne så trange, at man måtte ty til "kulpladsen's" areal. Brændseloverskuddet var det nemmere at skaffe lagerplads til. Her havde Skibsmægler Rasmus Petersen fundet på en både snild og praktisk løsning.

Den bestod i al sin enkelthed i, at man hos S.N.N.B. lejede det nødvendige antal åbne godsvogne, som blev læsset med kul eller koks, når en netop ankommet skibsladning var større end at "kulpladsen" kunne rumme den, og det skete faktisk tit, ikke mindst i Gasværkets tid.

De med brændsel læssede godsvogne blev så henstillet

på Stubbekøbing jernbanestationsterræn, hvor der sædvanligvis var plads til dem.

Det var især S.N.N.B.'s tre stk. såkaldte "tysker-vogne", de i 1920'erne indkøbte, højsidede, to-akslede godsvogne, de officielt ved S.N.N.B. betegnede "PH-vogne". Disse meget solidt byggede vogne var lidt bredere og lidt kortere end de almindelige åbne godsvogne. PH-vognene kunne laste hver 15 tons imod de almindeliges 12½ tons.

Også andre af S.N.N.B.'s åbne godsvogne er i tidens løb blevet brugt til "rullende brændselagre", men de tre ovenfor nævnte var de mest anvendte til dette formål.

Selvom det måske kan synes nærliggende, så er det angiveligt aldrig i Stubbekøbing blevet prøvet at bruge de lukkede godsvogne til lagring af korn!!!

Ovenstående må være nok som baggrund til, at det nemt kan forstås, at skibsmælger Rasmus Petersen straks var lydhør, da hans kollega i Masnedsund A.P.Steffensen foreslog ham at leje s/s FACTO til løsning af L.M.A.F.'s lagerproblemer i Stubbekøbing. Rasmus Petersen kunne godt se, at her var den hurtige løsning på problemerne med den manglende kornlagerplads, for det var nemlig ikke kun L.M.A.F., der havde problemer af den art.

Også det andet store grovvarerhandelsselskab i Stubbekøbing "O. Nielsen & Dehn" kendte til at mangle lagerrom til eksportkorn.

Der var altså virkelig brug for s/s FACTO i Stubbekøbing, og Damperen var ikke større end at den kunne komme ind i havnen og der bruges til lager, selvom den måske ikke kunne lastes så dybt ned, som den kunne i Masnedsund, der var 2 m. mindre dybde i Stubbekøbing.

Rasmus Petersens planer rakte videre, for han indså jo straks, at s/s FACTO, hvis den ikke lige var i brug som kornlager, eller lige stod for at skulle bruges til dette, kunne rumme de becton-koks og vestfalske cinders, der stadig blev importeret over Stubbekøbing havn.

Godt nok skulle der så et større rengøringsarbejde til i lastrummene før s/s FACTO igen kunne tage imod korn, men den kendsgerning, at s/s FACTO's lænsepumper fungerede perfekt, og at de tilhørende spulepumper så formodentlig også gjorde det, og at s/s FACTO selv var i stand til at producere den nødvendige strøm til pumper og belysning gjorde til sammen, at der ingen uoverstigelige problemer ville blive med rengøring af såvel lastrum som af det øvrige skib.

Det var altså virkelig muligt at bruge s/s FACTO som "lagerelastik" for alle former for grovvarerprodukter. Gevinsten for grovvarerfirmaerne skulle være iøjnefaldende, men af i dag - 1994 - ukendte grunde, var ingen grovvarerfirmaer interesserede i at leje s/s FACTO. Ingen af de personer, jeg har talt med om denne historie, har kunnet give mig en forklaring på, hvorfor s/s FACTO ikke kom til Stubbekøbing.

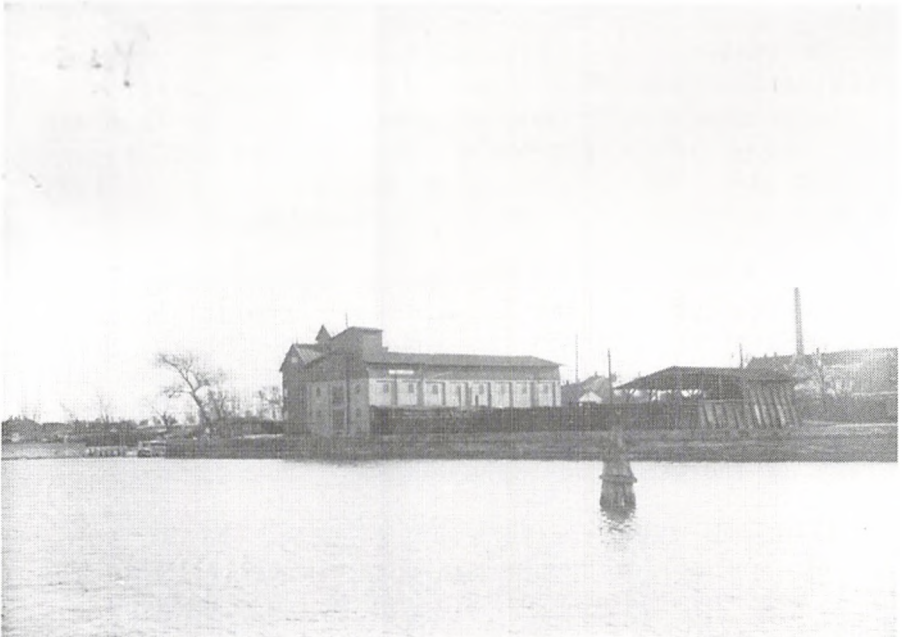
Personlig hælder jeg til den teori, og jeg understreger udtrykkeligt, at det er min egen teori, at grovvarerelskabernes nej til at leje s/s FACTO skyldtes, at de kendte til begivenhederne i Bandholm året før, hvor s/s Ingeborg sprang læk, mens den lå med fuld kornlast ombord, og ca. halvdelen af dette korn blev ødelagt af indtrængende havnevand.

Dét ville man ikke risikere at komme ud for i Stubbekøbing, og derfor sagde man nej tak til at leje s/s FACTO, der dog ellers var i langt bedre stand end s/s Ingeborg.

Jeg kan ikke lade være med at tænke på, hvor både fornuftig og hensigtsmæssig de to skibsmæglere A.P. Steffensen og R. Petersens plan var.

Alt var jo ligesom lagt til rette for en forlægning - for stort andet var det jo ikke - af s/s FACTO fra Masnedsund havn til Stubbekøbing havn. En slæbebåd på "bare" 50 tons ville nemt kunne bugsere s/s FACTO sønder ud af Storstrømmen og ned i Grønsund til "staden" på Nord-Falster.

Det var synd - synes jeg - både for de to dygtige skibsmæglere, og for s/s FACTO, men sådan skulle det ikke gå.

L.M.A.Fs kornlagerbygning i havnen

SPEDEJESTENEN

Alle, der har været i Halskov Vænge, kender den store sten. De fleste har vel også hørt, at den er en såkaldt vandreblok, transporteret hertil af istiden sammen med det øvrige overflademateriale.

De besøgende er blevet gjort opmærksomme på de to skåltegn på stenens vestside og har fået at vide, at de antagelig er religiøse kultsymboler fra bronzealderen.

Til slut får man fortalt - med et undskyldende smil, for det er kun amnestuehistorier - at stenen vender sig, når den lugter nybagt brød, og at den for øvrigt engang skal være kastet af en trolld mod Horbelev kirke.

Men som sagt, det er kun spøgefulde amnestuesnak.

Joh, vist så, alle besøgende i Vænget kender den store sten.

Men hvor mange kender vætten?

Hvor mange kender den ensomme grå Gamling, der bare ligger der på sit sted? Det sted, der nu engang er blevet hans, som det har været årtusind efter årtusind, længe før nogen levende mors sjæl trådte på jorden ved hans fod. Årtusinders sol og regn, blæst og byger, sne og slud er gået over hans grå flanker. Tung og tyst har han ligget og taget mod vejrliget, som det bød sig. En sær knarvorn stabejs var han til alle tider, tvær og uflyttelig. Tillukket og tavs ligger han og lader tingene ske omkring sig. Ingen skal sige ham på, at han lader sig påvirke af myrekrybet, der kommer og går; ingen ved hvorfra eller hvorhen.

Sådan var han, Grågubben. Stedets tidløse vætte i årtusinder før stedet fik navn. Sådan mødte de ham, de første bønder, der bosatte sig her. Han bød dem ikke velkommen, men lod dem rydde bregnekrat, som de ville. Bakse med sten, der lå i vejen for deres små jordlodder. Tung og tidløs lå han, mens slægt efter slægt voksede op og gik bort igen. Han lod dem begrave deres døde storfolk. Lod dem tage sten til dysserne. Først i respektfuld afstand, siden tættere på. Han var stedets vætte. En fast

bestanddel af menneskers ydre verden, og som tiden gik, en lige så fast del af deres bevidsthed.

Efterhånden vænnede de sig til ham. Mens slægt fulgte slægt, voksede tilliden og troen frem. Han var nu ikke blot stedets varde, men også menneskers. De følte sig mere og mere trygge i hans nærhed. Gamle folk kendte sære historier om ham, og små børn, der ikke vidste bedre, kravlede op på hans brede ryg og kurede ned ad hans jævne sider. Unge folk kom med et madoffer for at bede om held i deres elskov. I ufredstider og i strenge år samledes stedets folk om ham for at søge værn og hjælp. Tålmodig tog han imod dem alle og lod dem hente styrke og mod af sin tunge vættekrop. Og mens sekler gik og nye kom, var han stadig det faste punkt i menneskers hverdag og ved deres fester i høst og helg. Mennesker samledes i glæde og sorg om Gråmanden. Også gravene var kommet nærmere. Nu ikke mere dysser, men runde kuplede høje. Det var, som om også de højsatte søgte beskyttelse i hans nærhed.

ØJET.

Men en svanger dag er der sket noget ondt. Nogen har mejslet en plet i hans side, den der vender mod solfaldet, og i fordybningen er der lagt gul okkerfarve. Det ser ud, som om Gamlingen har fået et øje.

Hvad er nu det? Hvordan er det sket, og hvad kunne det betyde? En gruppe mænd står med frygtsomme blikke og stirrer, skiftevis på Gamlingen og nu på hinanden, men ingen har noget svar. Det er som vætten på samme tid er mere kendt og dog frygteligere. Er han stadig deres kendte trygge Gamling, eller -? Ingen vover at fuldende spørgsmålet, mens de med usikre skridt går op mod bygden. I mange dage, mens næ bliver til ny, tør ingen nærme sig Gamlingen. Dybt nede i gamle folks erindring ligger svage, tågede frasagn om en enøjet himmelrytter. Kunne det være ham?

Der lægger sig ligesom et tryk over bygden. Ingen har lyst til at lægge sæd i jorden, og dog må det jo gøres.

Med ludende skuldre og bange øjne færdes folk ved arbejdet på jorden. De mænd, der har været ude på jagt, kommer tomhændede hjem, og ruserne i havstokken har kun ganske få fisk. Og oven i alt dette er der den bidende tørke. Siden jævndøgn er der ikke faldet så meget som en dråbe regn. Og bitterlig koldt er det med en stiv vind fra øst. Den har nu varet mere end et måneskifte.

SPÅDEJEN.

Nogle mænd står og skutter sig i læ bag Bregne-Gretes hytte -eller hvad man nu skal kalde den. Den ligner mest en kåte. Men sådan ville hun nu have den. Hun havde selv rejst den af lange birkestager, der løb sammen foroven i en krone, næsten som enderne på en stor hjortetyr. Siderne havde hun klædt med bregner. Dem var der rigeligt af alle vegne. Mændene var blevet enige om, at det var bedst at spørge hende om det med Gamlingen. Det havde de snakket om længe, men hun havde været borte. Ingen vidste, hvor hun færdedes. Nogle af dem, der havde været på jagt, mente, at de havde set hende i skoven, men sikre var de ikke. For der var jo det med Grete, at bedst som de gik, var hun forsvundet. En af de store drenge havde engang set hende i lyngbakkerne, troede han; men da han kom hen til stedet, stod der bare en revling og strittede. Sådan var det med hende. Og hun havde det ikke efter fremmede. Sådan havde også hendes mor været, bygdens spådeje. En af deres egne og alligevel -? Men nu var hun i hvert fald hjemme. De havde set røg op af lyren til morgen, og de kunne høre hende rumstere derinde, mens de stod og mumlede om, hvem af dem, der skulle gå derind. Til slut var de blevet enige om at følges ad.

Bregne-Grete sad på en fårebælg stoppet med bregneløv. Ikke så mærkeligt, at hun havde fået det navn. Der var bregner alle vegne både ude og inde. Også hendes sengeleje var en bregnerede, dækket med skind.

Mændene skottede i smug derhen. Det hændte, at hun tog en mand til sig som lå hos hende en nat, måske to, måske tre, men sjældent mere. Så var hun enten forsvundet, eller

han havde fået et blik, der uden ord havde fortalt ham, at nu var det slut.

Hun var i det hele taget ikke af mange ord, Bregne-Grete.

Det kunne ske, at hun tog sig af en stor dreng, der gik og gloede som en månesyg hund. Næste dag var han blevet en mand.

Men ingen kunne sige, at hun var hans. Ingen blev uvenner på grund af hende. Hun var god at se til og god at ligge hos, var de enige om, de der havde fået lov. Men kun når hun var i det lune. Til andre tider havde hun et blik, der kunne køle selv de mest lystne. Så gik hun med noget som en kold dis omkring sig, og da skulle ingen komme hende for nær.

Også kvinderne godtog hende, som hun var - måske ind imellem af nød. Hun var jo den, de unge piger kom til med deres længsel, og når de havde strenge dage. Hun var jo den, der kom til dem, når en kvinde var i barnsnød. Hun vidste, når de gik på faldende fode, og da var hun altid hjemme. Hun var den, de kaldte på, når børn og dyreyngel skrantede. Hun havde urter eller rødder, der hjalp mod sot og gebræk. Hun var med dem, når de samledes om Gammelvættens i glæde og sorg. Hun var bindeleddet mellem ham og dem. Hvis nogen kunne tyde gåden, måtte det være hende.

Og nu stod de så her, mændene, med ludende skuldre og urolige øjne. Ingen af dem vidste, hvad de skulle sige, nu hvor det gjaldt, og Grete var som sædvanlig ikke af mange ord. Hun havde ikke budt dem ind eller spurgt om deres ærinde, det behøvede hun ikke. Bred og barmfager sad hun der, tavs og uden at se op fra arbejdet med en lerklump ved sine fødder.

Mændene skrabede uroligt med fødderne og skottede til hende og til hinanden. Tungen føltes som en tyk klump i munden, og hænderne krattede hjælpeløst ved hoftelinningen. De var parate til at vende om og gå igen.

Endelig løftede hun hovedet og sendte dem et blik, der fik det til at krible i hårrødderne og sagde dæmpet: -Gå hjem, og pas hvad I skal!

De gloede dumt, som om de ikke forstod ordene. En af dem rømmede sig, men kom ikke videre. Hun stirrede på dem og gentog:

-Gå hjem og vent!

Tavse vendte de sig og krogede sig ud af den lave indgang. Først da de var kommet et stykke fra hytten, fik en af dem mælet:

-Vente - på hvad? - Kælling!

Men en anden dæmpede ham ned:

Hun deler samme kår som vi. Kan hun være koldsindig, kan vi vel også. Pludselig standsede de på een gang og snusede, Hvad var det?

De havde vinden på siden. Den var gået i vest!

Langsomt løsnedes de stive ansigter. De så på hinanden og små rynker krøb frem om øjnene. De vendte sig og så op mod vinden og så et syn, som de havde drømt om, de vidste ikke hvor længe:

Store sorte skyer kravlede langsomt op i vest og sendte kastevinde foran sig.

Som med én tanke drejede de om for at gå tilbage til hytten, men de kom for sent. Hendes brede skikkelse forsvandt hurtigt op over lyngbakkerne.

De vendte om igen - og pludselig stak de i løb. Hujende og skrålende som smådrengene for de op gennem bygden.

Inden aften kom regnen. Ikke i dråber, men i styrt, som om den på een gang skulle indhente det forsømte. Det blev ikke til megen søvn i bygden den nat. Folk stod ude og lod sig gennembløde, selv om tænderne klaprede, og kulden gik til marv og ben. Først da det begyndte at dages og regnen stilnede af, krøb de ind og lagde sig til ro. Næste dag hen under aften kom en dreng styrtende hjem, faldt bogstavelig talt så lang han var ind i bygden. Forpustet og hikkende af ophidselse fik han stammet sin beretning frem. Han havde været ude for at se efter nogle

kalve og var kommet op i højene. Og pludselig havde han set det Gamlingen - han havde grædt sit øje ud!

Grædt sit øje ud -? Åh nej, nu ikke igen - Gamlingen! Hvad var dog alt dette? Nu var de lige ved at vænne sig til tanken om hans øje. Lige ved at tro, nu efter regnen, at det måske alligevel var et godt tegn. Og så - nu dette! Der kom flere folk til. Igen og igen måtte drengen fortælle, hvad han havde oplevet. Med hver gang følte han sin egen betydning vokse. Der kom flere enkeltheder med. Han havde set, hvordan øjet ligesom væltede ud af sin hulning, hvordan det løb som en levret strøm ned ad siden. Det kom ham for, som om det rykkede i Gamlingens tunge krop - næsten som om han hulkede.

Uro og bekymring bredte sig mellem folkene. Nogle begyndte langsomt at gå i retning af højene. Tøvende fulgte andre efter. Af og til standsede de op for ligesom at samle mod, vente på de andre for at blive så mange som muligt og få kraft af flokken. Havde nu bare Grete været her. De så langt efter hytten i bregnekraattet, men ingen røg kom op af hendes lyre, intet tegn på liv dernede.

Usikkert og snublende over seje brombærranker fortsatte de deres gang, indtil de kom så nær, at de kunne se Gubben. Det var, som drengen havde sagt. En stribe af gul farve tegnede sig fra øjet ned over hans side. Øjet selv var borte. Længe stod de tavse og stirrede ned mod stedet. Ingen vidste ord for, hvad der rørte sig i deres sind. En dump følelse af afmagt sneg sig ind over flokken. Nogle børn, som var fulgt med, begyndte at klynke, men ingen sansede dem. Troldbundne stod de der og bare stirrede. Og så - så de hende med eet - Bregne-Grete.

Ingen vidste, hvorfra hun var kommet. Kun at hun pludselig var der. Stille og roligt stod hun ved siden af et træ i nærheden af Gamlingen. Det var, som om hun var groet lige ud af stammen. Der gik et mumlende suk af lettelse gennem flokken. Viljeløst lagde de al deres uro og tvivl fra sig og lod hende gøre, hvad der skulle gøres.

Længe stod hun der ved træet uden at røre sig. Så længe, at enkelte begyndte at tvivle på deres sanser. Tvivle

på om det virkelig var hende, eller det bare var træet, der forvirrede dem og fik dem til at se, hvad de helst ville se.

Mens tavsheden voksede i flokken og lagde sig som et tryk over dem, så de næsten kunne høre blodets banken i tindingerne og ud i fingrene, stod deres spådeje der for ligesom at samle hver enkelt vilje i sig. Stod der og blev dem alle i sin egen person.

Endelig - endelig rørte hun på sig, bøjede sig og plukkede stille en håndfuld vådt græs. Langsomt gik hun hen til Gamlingen, satte sig på hug og tørrede blidt og roligt den gule farvestribe af hans side. Så strøg hun ham et par gange, som når man klapper et barn på kinden og vendte sig derefter om mod skaren og sagde dæmpet, men tydeligt nok til at alle kunne høre det:

- Gå I kun hjem: Nu kommer foråret!

Flokken, der havde stået stiv og tavs, åndede ud og begyndte at skilles. Mødre fik fat i deres små. Nogle af mændene så sig tilbage efter Bregne-Grete. Hun var ikke at se noget steds. Forsvundet lige så ubemærket, som hun var kommet til syne. Men nu havde de fred i sindet. At hun var borte, kunne ikke forurolige dem nu. Sådan var hun jo. Hun kom og gik. Men hvordan hun så end var, så var hun deres spådeje. Det var de sikre på - nu mere end nogensinde.

FORÅRET

Og foråret kom. Græsset grønnedes. Der kom blade på træerne og sæden spirede. Der var fuglesang til langt ud på aftenen, ja enkelte fortsatte natten med. Og med foråret kom børnene. Og med dem kom Grete.

På andre tider af året var hun Bregne-Grete, der enten sad i sin hytte nede i krattet eller færdedes ude, ingen vidste hvor. Men om foråret kom hun næsten dagligt i bygden. Og da var hun Grete.

Det hændte, at en kvinde, der skulle føde, sendte bud efter hende, men mest kom hun af sig selv - som om hun var kaldet - hvad hun også var, uden at nogen havde nævnt

hendes navn. Og som altid: Hun kom og gik. Hvis en fødsel var svær, kunne det ske, at hun hjalp, men ellers kom hun bare og så til kvinderne. Sad måske et øjeblik som for at forvise sig om, at alt var som det skulle være. Tog måske et barn ind til sig, nuslede dets øre eller strøg det over håret, indtil blikket blev tomt i øjnene, og lod det så gå igen. Der var en sær fred omkring hende altid. Kvinderne blev rolige, når hun havde været der. Det forår var ikke som andre. Vel kunne de gamle huske, at regnen også andre år havde ladet vente på sig. Der havde også før været år med kold bidende tørke, ja endda år med vinter et par månedskifter længere end sædvanligt. Men dette forår var noget særligt, syntes de. Der var sket så meget. Deres erfaringer med vejr og vind slog ligesom ikke til. Selv om sæden stod frisk og grøn, selv om børn og yngel trivedes, var det alligevel som om de ikke kunne være sikre på, at det gode ville vare. Det anede dem, at et eller andet kunne ske når som helst. Heller ikke Bregne-Grete var som hun plejede. Vel havde hun haft sin vante gang i bygden og hos kvinderne, men ikke så tit som ellers, syntes de. Og uden for husene gik hun, som om hun ikke så folk. Som om hun hverken kunne høre eller se. Som om de slet ikke var der.

For et par dage siden havde hun taget nogle mænd med op i bakkerne, hvor kvæget gik. Hun havde peget på en af de største ungtyre og bare sagt: -Den der -!

De vidste, at et dyr hvert år blev slagtet ved forårsfesten, men at hun skulle udpege den bedste af ungtyrene, det -! Men hun havde bare gentaget:

-I har hørt det, hver og en! Den der -!

Og så skete det igen.

Hun var bare trådt et par skridt til side. Og mens mændene stod og så på hinanden for ligesom lidt tvært at enes om, at det måtte jo så være, som hun ville have det, var hun pludselig borte. Da de vendte sig for at gå hjem, var hun ikke at se - man skulle jo da ellers synes -! Men nej, ikke en skygge, ikke den mindste bevægelse i

græsset, ud over hvad den svage forårsvind kunne frembringe. Hun var som sunket i jorden, bogstavelig talt. De skuttede sig utilpas, mændene. De var ikke fri for at være lidt bange, skønt de jo vidste, at sådan var hun. Hun kom og gik!

VÅRFESTEN

Dagen før havde nogle mænd været oppe mellem højene for at gøre ild. Bålet skulle brænde hele dagen og natten med, så der kunne være tykt glødelag. Et par karle var blevet udpeget til at våge ved bålet og holde ilden ved lige. Og naturligvis fik de selskab. Bålvagten var ungdommens nat. Karle og piger flokkedes om ilden. Der blev skæmtet og gantet, der blev danset og elsket i den lyse vårnat, lige til det gryede af dag.

Fra den tidlige morgen var alle på færde i bygden. Alt hvad der kunne krybe og gå var på benene. Der blev bagt i alle huse. Alle skulle være nyvaskede og rene til helgen. Piger og kvinder bandt krans til bytræet.

Også tyren skulle kranses. Tidlig om morgenen var den blevet indfanget og bundet i stalden. Dens lådne pels skulle strigles med stråviske. Dens horn og klove skulle blankes med våd aske. I løbet af formiddagen skulle alle i bygden have set tyren og lagt hånd på dens kryds. Efter middag måtte ingen andre end de to stærke karle, tyrevagten, nærme sig dyret. Der skulle være ro om ham i hans sidste timer.

Eftermiddagen sneglede sig af sted. De sidste forberedelser var gjort. Gamle folk gik ude og tog varsel af vejr og vind, af skyernes gang, af dyrenes færd og fuglenes flugt. Hele dagen herskede der en åndeløs spændt opmærksomhed med alt levende. Det havde regnet lidt om morgenen, men op ad dagen skiltes skyerne og drev nu for en doven vind fra vest ind over bygden. Folk nikkede til hinanden: Alt var vist, som det skulle være.

Først da solen stod over en enebusk ovre i bakkerne mod sydvest, kom tiden. Bygdens hovmand satte det lange horn for munden og tudede tre gange. Den klagende lyd, der

mest af alt lød som en hunds jamren, gik som en kriblende strøm gennem de små klynger omkring husene. Nogle af de spændt ventende børn begyndte at springe af sted, men blev strengt kaldt tilbage. Ingen måtte forlade bygden, før tyren var trukket ud. Ingen andre end tyrevagten måtte komme ham nær. Han var hellig nu. Han bar på alles bøn om fred og godt år.

OFRINGEN

Endelig kom de to karle med det store dyr. Prægtig så han ud, blank og skinnende med en blomsterkrans om hvert af de lange skinnende horn. En stærk grime af tykt snoet halmreb var lagt om hans hoved, med en ende ud til hver side så karlene kunne have forsvarligt tag i dyret.

Gamle bønder gav nøje agt på, hvordan han artede sig. Han måtte ikke gerne storme for hidsigt frem, skulle også nødig ligefrem slæbes af sted. Men også dette så ud til at gå som det skulle.

Ganske vist var han lidt urolig, straks han kom ud af stalden. Og mens karlene trak ham gennem bygden og af og til standsede, for at alle kunne se ham, havde han brummet lidt og skrabet jord op i store klumper. Men da de først var kommet uden for bygden, faldt han til ro og gik nu sindigt frem mellem de to karle. Fandt sig endda i, at de af og til kløede ham mellem hornene.

Langsomt og i små klynger begyndte folk at bevæge sig ned over marken, mens de sørgede for at holde god afstand til tyren for ikke at hidse ham. Tavse og højtidelige gik de op mellem højene og ned mod stenen. Et stykke borte standsede de og samledes i en tæt skare og ventede, ventede på det store øjeblik, der skulle give dem svaret på al dette forårs ængstelige uro. De følte det, som afgang hele deres skrøbelige tilværelse af dette øjeblik. De havde gjort, hvad de magtede nu. Resten, syntes de, afgang af Grete, deres spådeje. Afgang af, om hun kunne nå de magter, der bestemte deres skæbne.

Grete stod ved foden af Gamlingen. Ved siden af sig havde

hun en ganske ung pige fra bygden. Begge kvinder var ens klædt i et fodlangt mørkeblåt skørt, holdt oppe af en tyk ulden snor. På overkroppen bar de løsthængende bluser af samme farve.

Der var en iøjnefaldende forskel på de to kvinder, bortset fra deres alder. Ligeså lys og slank den unge pige var, ligeså kraftig og mørk var Grete. Lav af vækst var hun, ikke meget højere end den halvvoxne pige. Trind og frodig uden at være tyk og med forbavsende smidige bevægelser. Hendes lange hår var udslået og hang løst over skulderne lige ned til midjen.

Kvinderne i flokken lagde mærke til, hvor mørk hun var. Hendes hår var næsten sort, og ved siden af den rødmossede pige synede Gretes brede ansigt nærmest brunt. De havde kendt hende altid. Hun var vokset op i bygden sammen med dem, og alligevel syntes de først nu at fornemme, hvor anderledes hun var.

Skaren oppe ved højene ventede. Stilheden samlede sig som en tyk kappe over dem alle i spændt forventning om det, der skulle ske. Med åndeløs opmærksomhed fulgte de med øjnene hver bevægelse nede ved stenen. De så Grete og pigen langsomt krænge bluserne af og nøgne til livet gøre de sidste forberedelser. Grete samlede sit hår i en enkelt løs knude og lagde det over den ene skulder. Derefter tog hun frem af en skindpose en lang skinnende blank kniv. Pigen tog en bredmundet lerkrukke i hænderne, og sammen gik de hen mod tyren.

Dyret stod roligt mellem sine vogtere, mens kvinderne nærmede sig. De gik tæt op til dets hoved, pigen på venstre og Grete på højre side. Hun gav karlene et kort nik, de tog et fast tag i hver sit horn og samtidig gik kniven med en næsten umærkelig glidende bevægelse dybt ind i tyrens bringe. En tyk stråle af mørkerødt blod vældede ud i krukken, som pigen holdt tæt ind til dyrets hals. Tyren slog en gang med hovedet, gik i knæ og faldt så med et tungt dønn om på siden.

En dyb tilfreds mumlen steg som et lettelsens suk op fra folkeskaren.

Alt var sket, som det burde. Deres uro og ængstelse var taget fra dem. Deres udtalte bøn om fred og god åring var hørt. Med en følelse af glad befrielse begyndte de at nærme sig pladsen omkring stenen, hvor det store bål stadig ulmede hedt.

Men pludselig standsede de op, og mens stilheden atter sænkede sig over dem, blev de vidne til et syn, som ingen før havde oplevet.

Grete havde lagt sig på knæ foran et stort fad, hvori hun øste noget gult kalkpulver. Mens pigen forsigtigt hældte tyreblod i, rørte Grete rundt med en træske, indtil hun havde en smidig tyktflydende masse. Pigen holdt en spid sammensyet skindpose frem, som Grete fyldte med blodgrøden. Posen blev snøret sammen og det hele lagt til side, mens kvinderne vaskede hænder og arme og igen iførte sig deres bluser.

Under åndeløs tavshed tog Grete den lille skindpose, skar spidsen af og gik hen til stenen, og for alles øjne voksede et tegn frem på Gamlingens grå flade. Med let hånd trykkede Grete farven frem, lagde først den plet, der før havde været et øje, trak et kors igennem og sluttede med en ring omkring korset. Derpå vendte hun sig om mod skaren og blødt dæmpet sagde hun de få ord, som de siden skulle mindes:

Solens tegn - Årets ring.

Lad det bringe fred og godt år.

En stund stod de tryllebundet tavse. Så pludselig rejstes et glædesråb. Alle stormede frem mod Grete. Fire stærke karle løftede hende i strakte arme og satte hende op på stenen, mens jublen skyllede op mod hende.

Da så skaren et syn, som ingen af dem glemte så længe de levede:

Deres spådeje sad stille på Gamlingens ryg - og græd!

Den våraften fik Gamlingen et nyt navn. Den blev deres spådejesten!

Uden at nogen vidste det, blev den aften en myte født.

Åksel Hejlskov 1991

CORSELITZE

Da digteren Sophus Claussen i sit digt om Danmark skrev:

Havindlullet ligger mit land,
 fladet i øer og tunget i næs,
 hvor bølgerne dør i det hvide sand,
 begynder det frodige, grønne græs,

tænkte han utvivlsomt på sin hjemstavn, Falster og den skønne østkyst. Netop således tunget i næs ligger denne kyststrækning: Hesnæs, Pomlenakke med sit ensomme, hyggelige skovløberhus og sine bratte skrænter, Tromnæs med sit hvide sand og de brede bøge - for blot at nævne nogle af de bekendteste steder.

Den kønneste bøgeskov bræmmer kysten og danner et skærmende læ for små, hyggelige landsbyer, der i idyllisk fred samler sig om kirke eller gadekær. Tæt ligger de - så tæt, at man næsten i hver by kan høre nabobyens kirkeklokker. Alligevel har de i sin tid ligget tættere, her - som på Lolland - er nemlig en række landsbyer forsvundet, tid efter anden opslugt af Herregårdene.

Blandt disse småbyer var også byen Kocæliz, der nævnes i Kong Valdemars Jordebog som kongeligt gods. En del af byen blev snart efter til et herresæde for adelslægten Falster, der ejede den i henved 200 år. Men byen med i hvert fald 4-5 gårde vedblev dog endnu i et par hundrede år at bestå.

Den første af gårdens ejere, vi kender navnet på, er Laurits Falster, der nævnes i 1421. Måske er det ham, der har samlet godset og bygget det første Corselitze, men herom kan intet siges med bestemthed.

År 1600 døde den sidste mand af slægten, og i alle disse år sad der en Falster på Corselitze, dygtige ansete mænd, der udvidede godset betydeligt ved jordkøb og mageskifter.

Såvel Laurits Falsters søn, Peder Falster, som dennes søn Oluf Falster var landsdommere. Den sidste døde 1529, hvorefter gården overtoges af sønnen Peder Falster. Han oplevede Grevens fejde og Reformationen og var under alt dette sikkert på Hertug Christians - den senere Christian den Tredies side. Herpå tyder i hvert fald, at denne 1535 udstedte lejdebrev for ham, hans hustru og børn. Slægtens lutheranske sindelag ses også af, at en søster til Peder Falster, jomfru Dorthe Olufsdatter, der var indgivet i kloster i Roskilde, "på det at hun der skulle fortjene sig Himmerige", ved kongebrev og efter ansøgning fik lov til at forlade klostret og drage hjem til Corselitze.

Peder Falster døde 1556 og ligger med sin hustru Øllegaard Walkendorff begravet i Sønder Alslev kirke, hvor der endnu i tårnrummet findes en ligsten med potrætfigurer over dem.

Deres søn, Jens Falster døde som ovenfor nævnt år 1600, som slægtens sidste mand.

Corselitze ejedes derefter nogle få år af Axel Brahe, der i midlertid allerede 1603 afhændede den til Kronen, hvorved gården kom ind under enkedronning Sofies Livgeding indtil Dronningens død 1631.

Med den energiske Dronning kom der andre dage for Corselitze. Fire af landsbyens gårde blev nedbrudt, og deres jorder lagt under herregården. 1605 lod hun den daværende hovedbygning istandsætte. Restaureringen var så omfattende, at der i kontrakten med murermester Wagner i Nykøbing tales om "det nye hus på Corselitze". Bygningen blev genopført i to stokværk, og den blev ved samme lejlighed forsynet med årstallet 1605 og bogstaverne S.K.Z.D. (dvs: Sophie, Königin zu Dänemark)

Corselitzes hovedbygning

1632 - 52 var Corselitze sammen med det øvrige Lolland-Falster forlenet til "den udvalgte prins", Christian den Fjerdes søn, Christian. Han døde 1647, men hans gemalinde Magdalene Sibyllie havde derefter lenet, indtil hun 1652 indgik nyt ægteskab.

For øvrigt har gården endnu to gange været del af enkedronningers livgeding, nemlig 1671-1685 for Frederik den Tredies dronning Sophie Amalie, og 1700-1714 for Charlotte Amalie, der var enke efter Christian den Femte.

Allerede omkring 1670 var bygningerne på Corselitze meget forfaldne. Sophie Amalie havde nogle år bort-

forpagtet gården til en tolderrenke fra Vordingborg, Hilleborg Clausdatter, der gentagne gange beklagede sig over de brøstfældige bygninger. Alligevel gik der dog mere end 10 år, inden man for alvor tog hensyn til klagerne.

Omtrent samtidig forsvandt de sidste rester af Corselitze by, de sidste 5 gårde blev nedbrudt, og bønderne flyttedes til øde-gårde andre steder, hvad der foranlediger præsten Hans Sadolin i Horbelev til i sin dagbog at udstøde hjertesukket: "Nyt! Nyt! Corselitze by nedbrydes, og markerne indelukkes".

Omtrent samtidig var Bellinges jorder blevet lagt under Corselitze, der med de sidste udvidelser blev på i alt 113 tdr. hartkorn. Fra under livgedinget nærmest at have været en ladegård under Nykøbing slot, blev den nu regnet for et virkeligt aneligt gods.

I de følgende år benyttedes gården som stutteri, indtil den ved det falsterske rytterdistrikts oprettelse blev henlagt under dette.

1766 bortsolgte Kronen ved auktion Ryttergodset, og Corselitze, der nu var på 89 tdr. hartkorn, hvortil dog kom et bøndergods på 618 tdr. hartkorn, købtes da af generalmajor Johan Frederik Classen, der egentlig kun handlede på Prins Carl af Hessens vegne. Denne afstod imidlertid allerede 18. oktober 1768 Corselitze og Carlsfeld til Classen for 125.000 rdl., og denne blev ejer af ikke mindre end $1\frac{1}{2}$ kvadratmil af Falsters bedste jorder.

Det viste sig meget hurtigt, at Classen var den rette mand til at sætte skik på det gamle Corselitze. De store rigdomme han havde skabt sig gennem den bekendte store kanonfabrik og krudtværkerne ved Frederiksværk, satte han i sine falsterske besiddelser, og Corselitze blev under hans styre et af de smukkeste godser i Danmark.

Da Dronning Sophies hovedbygning nu atter var meget forfalden, lod Classen - eller generalen, som han nu altid benævnedes - 1775 - 77 på det gamle fundament opføre den nuværende hovedbygning, under den københavnske murermester Morhauers ledelse.

Ude som inde var Classens smukke bygning præget af orden, virkelig smag og kunstforstand, hvad pilastre og vægdekorationer - af billedhuggeren Wiedewelt - endnu den dag i dag bærer vidne om, skønt det indre desværre er meget forandret.

Den nuværende, store smukke have samt de pragtfulde linde- og ælmealleer, der fører til gården, blev ligeledes til i disse år, medens den sorgens genius til minde om generalinden, Anne Elisabeth Iselin, død 1786, der pryder haven, først blev opstillet nogle år efter generalens død. Med stor glæde færdedes Classen overalt på sit store gods, ikke mindst i de skønne skove, af hvilke skoven ved Tromnæs betegnes som hans "kæreste opholdssted i live".

General Classen døde 1792, men forinden havde han ved testamente af 28. januar 1789 bestemt, at Corselitze og hans øvrige besiddelser efter hans død skulle overgå til "Det Classenske Fideicommis", hvis midler skulle anvendes "til at danne nyttige mennesker til Statens bedste, til at understøtte og befordre vindskibelighed og arbejdsomhed i de nødvendigste dele af landets vel, og til at hjælpe og lindre fattigdom og elendighed".

Fideicommiset styres af tre direktører, der som regel vælges blandt Statens højtstående embedsmænd. Protektor er for tiden Dronning Margrethe.

1919 frasolgte Carlsfeld, men Fideicomiset ejer endnu Corselitze, Bellinge og Næsgård på Falster, Arresødal på Sjælland, en række ejendomme i København samt en kapital på over 5 millioner kroner.

Blandt de første direktører var slægtninge af general Classen, således Geheimelegationsråd Michael Classen, død 1835, og senere dennes søn, kammerherre P.H.Classen, død 1886. Flere af disse hviler i den lille gravlund ved Tromnæs, og en mindestøtte samt "Kammerherrens bøg" - en af Danmarks største bøger - minder om den sidste.

Af de første direktører havde een stadig fast bopæl på Corselitze og beklædte samtidig stillingen som godsinspektør. Den sidste direktør, der boede her til staidighed, var "Kammerherrens" efterfølger grev Wilhelm Ahlefeldt-Laurvigen, der døde i 1897.

Siden har Corselitze kun været benyttet som sommerbolig for direktionen.

Den gamle herregård med den omskiftelige fortid er nu - takket være Fideicommiset - en af de smukkeste og mest velholdte i vor landsdel. De mange tusinder, der på sommersøndage drager til skov og strand, glædes ved synet af den smukke hovedbygning, den velholdte have og de herlige skove langs Østersøens friske blå og nævner med ærbødighed og taknemmelig den store Classens navn.

Men mindet om ham bliver måske alligevel mest nærværende en stille sommeraften ved det lille idylliske lysthus "Generalens Lysthus" ved Tromnæs. Når stilheden sænker sig over den gamle, stråtækte pavillon, medens fuld-månen spejler sig i Østersøens vande, og lyden af det dæmpede bølgebrus blander sig med nattergalens sang i skoven, forstår man den gamle travle generals for-kærlighed til Corselitze og dette skønne sted.

fra Lolland-Falsters Herregårde i fortid og nutid
v/ Svend Jørgensen
1938.

'BÅSEGILDET' - NI EGEDBØNDERS SAMLINGSPUNKT I NÆSTEN 70 ÅR.

Af Hugo Tomra, Eged

Det var gårdejer Lauritz Palle i Horreby på Falster, der i 1901 blev den direkte årsag til, at nabolandsbyen, Eged, senere skulle få et "Båsegilde".

Gårdejer Palle skulle have skoet en stor stærk og uregerlig hingst. Der var blevet sendt bud efter smeden. Mens han var i gang med at sko hingstens bagben, og Lauritz Palle holdt den store hingst, blev dyret af en eller anden grund urolig og klemte gårdejeren mod en mur, og han blev dræbt.

Begivenheden satte sindene i bevægelse hos bønderne. Og det ikke kun i Horreby, men også i nabolandsbyen Eged. Og det blev begyndelsen til, at nogle bønder i Eged skiltingede sammen og fik bygget en beslagbås, på et lille markstykke ejet af gårdejer Hansen Krøl. Marken lå midt i landsbyen og meget praktisk overfor smedjen.

Beslagbåsen var et overdækket træskur med åbning ud mod landsbygaden og marken mod syd. Nok så vigtigt var det, at inde i beslagbåsen var et sindrigt system, hvor det væsentligste var en buggjord til at fastspænde den hest, der blev skoet. Dyret fik også fastbundet et ben ad gangen, så det ikke kunne sparke ud efter smeden.

Nu kunne smeden arbejde uden frygt for at hverken han eller især hans hjælpere blev klemt ihjel eller sparket til invalid af de heste, der blev skoet.

"Båsegildet" stiftet i 1920

Flere af de omliggende landsbyer havde dengang et oldermandslaug med alle de traditioner, der hørte til. Valg

af oldermænd, byhorn, møder og ikke mindst fester i forbindelse med en af årets højtider, oftest kyndelmisse.

Noget sådant havde man ikke og havde ikke i mands minde haft i Eged. Men i 1920 begyndte man at pusle med tanken om at samle landsbyens bønder i et fællesskab. Det var for sent at oprette et oldermandslaug, - et sådan initiativ ville også få nabolandsbyerne til at trække på smilebåndet. Desuden var tiden ved at løbe fra de gamle laug, og flere eksisterende var på vej til at opløses.

Ni Eged-bønder fik ideen til, at fællesskabet kunne skabes omkring beslagbåsen, og der skulle stiftes et "Båsegilde". Det første skridt blev taget i 1920, og den 7. januar 1921 blev det hele formaliseret med formand, generalforsamling, lejekontrakt og sligt.

De ni bønder lejede markstykket af gårdejer Hansen Krøll. Den årlige leje blev sat til 10 kr., og den skulle betales med fem kroner henholdsvis den 11. juni og 11. december.

Tjente penge på udenbys bønder

Med oprettelsen af "Båsegildet" så de snu bønder en mulighed for at tjene penge ved udlejning af båsen til skoning af heste og hovpleje af tyre. Arbejdet blev udført af den lokale smed, men også af udenbys smede.

Det var ikke kun Eged-bønder og husmænd, der benyttede beslagbåsen. Landmænd fra nær og fjern kom med deres heste. Der kom således bønder fra Sørslev, der ligger ca. 7 kilometer fra Eged, med både heste og tyre. Også fra Det Classenske Fideicommiss' gods, Corselitze, blev godsforpagterens og andre af godsets forpagteres heste skoede i Eged beslagbås.

Det første år havde "Båsegildet" en indtægt på 56.00 kr. og udgifter for 44,90 kr. Årsagen til den store ud-

giftspost i 1921 var, at beslagbåsen skulle have fornyet taget, - udgift 29,00 kr.

Eged-bønderne betalte 25 øre for skoning af en hest eller klovning af en tyr, mens udenbys måtte punge op med 2,00 kr.

Det blev dog ikke den store forretning for Eged-bønderne at drive beslagsbåsen. Det var store udgifter til sadelmager for nyt remtøj, til karetmageren for istandsættelse af båsen, til tjære og til brandforsikring, men også en mindre udgift til sammenkomsten i forbindelse med den årlige generalforsamling, hvor der valgtes formand og øvrig bestyrelse.

Disse generalforsamlinger holdtes på skift på de ni gårde, der drev beslagsbåsen, og det skete altid hos den gårdejer, der var afgående formand.

Sammenkomsterne

Ved den årlige generalforsamling betaltes der af gildekassen et mindre beløb til den efterfølgende sammenkomst, hvori der i begyndelsen kun deltog foreningens mandlige medlemmer, senere kom konerne med. Den første rigtige "båsefest" blev holdt i 1926 i forbindelse med beslagbåsens 25 års jubilæum.

I 1939 var der ingen penge i kassen, og det blev vedtaget, der skulle betales fem kroner pr. par til traktementet i forbindelse med generalforsamlingen. Året efter var beløbet nede på 3,20 kr., og det gav ialt 28,80 kr. hvilket der selv i 1940 næppe kunne holdes den store festivitas for.

I det hele taget gik det økonomisk ikke godt for beslagsbåsen de første år under besættelsen. I 1942 var der et underskud på 5,80 kr., hvorfor "aktionærerne" måtte yde hver 2 kr. til båsen, ialt 18,00 kr.

Og der var ikke råd til at give tilskud til sammenkomsten, og hver husstand måtte ryste op med 8 kr.

Men året efter gav båsen et overskud på 33,95 kr. Og de ni husstande slap for at betale til sammenkomsten, der kostede 18 kr, som blev udredt af båsens overskud, der herefter var på 15,96 kr.

Sådan gik det indtil 1944, hvor der trods et overskud på næsten 50 kr. ikke blev givet noget af kassen til sammenkomsten, men hver husstand måtte nu betale 10 kr.

Fra 1946 kom der fart i tingene. Kassebeholdningen var på 101,25 kr., og til sammenkomsten ydede gildet 50 kr., og hver husstand selv fem kr. Det blev sikkert en god fest, hvor man kunne fejre, at landet året før var blevet befriet for tysk besættelse.

Med freden kom efterhånden mekaniseringen til landbruget. Hestene blev afskaffet, og traktorerne holdt deres indtog. Der var kun ganske få heste at sko, og i 1952 besluttedes det at nedlægge båsen, der blev solgt til et par lokale bønder. Salget gav 200 kr. og det blev vedtaget, at 100 kr. skulle bruges til sammenkomsten i 1952 - som den gamle protokol nu kalder en fest - og 100 kr. til festen i 1953.

Fastelavnsfester

Selvom beslagbåsen ikke eksisterede mere fortsatte det sociale samvær blandt de ni Eged-bønder. Landsbyen havde ikke andet lokalt at samles om. På skift holdtes derfor på de ni gårde hvert år en fest på fastelavnsmandag.

I begyndelsen var festen beskeden med kortspil, øl, kaffe og kager, men efterhånden blev traktementet udvidet til også at omfatte højt belagt smørrebrød og øl

og sodavand. Hver fest begyndte med, at man sang et par sange efter højskolesangbogen.

I begyndelsen ydedes 15 kr. pr. par, men i 1979 var prisen sat op til 50 kr. pr. par, og sådan var det indtil 1989, hvor den sidste fest holdtes, og "Båsegildet" afgik ved døden.

I festerne deltog de ni gårdejere og deres koner, men når de gik på aftægt, var de ikke mere med, og deres gårde blev repræsenteret af de nye ejere.

Årsagen til "Båsegildets" død var, at efterhånden var der kun ganske få aktive bønder tilbage i landsbyen. Mange gårde var blevet sammenlagt, andre forpagtede jorden ud. Af de oprindelige gårdmandsslægter bag "Båsegildet" er i dag kun to-tre tilbage på deres slægtsgårde, bl.a. gårdejer Torkild Bådsgård, Eged, der indtil 1992 ejede jordstykket, hvor beslagbåsen stod.

Eged er stadig en smuk landsby med få huse og gårde, "gadekær" med snadrende ænder, med brølende køer i stalene, med hvinende grise og gyllelugt.

Men hovedparten af indbyggerne er folk uden tilknytning til landbruget, og mange er tilflyttere.

Eged den 7. marts 1994.

Materiale til "Båsegildet" og beslagsbåsen er fundet hos:

- * Tidligere gårdejer Thyge Bonde, tidligere Holmegårdsvej, Eged, nu Horreby. Han er i besiddelse af protokoller fra 1920 til 1941 og fra 1942 til 1989.
- * Gårdejer Alice Keis Larsen, Egedgård, Eged. Hun havde stor viden om både båsen og gildet. Bl.a. fordi

hendes gård var nabo til båsen, og at hendes far, Hans Keis flere gange var formand for "Båsegildet" og desuden meget lokalhistorisk interesseret. Senere blev hendes mand, Hans Larsen, også formand i flere omgange.

- * Gårdejer Gunnar Sværke, Egedvej, Eged. Han supplerede også med mundtlige oplysninger. (Han havde som ganske ung desuden en lille rolle i filmen "Bolettes Brudefærd" med bl.a. Bodil Ipsen og Peter Malberg, med det er en helt anden historie.)

Efterkommeren af den bonde, der ejede den jord, beslagbåsen stod på, Torkild Brødsgård, driver stadig landbrug i Eged. Han har desværre ikke fotografier, kort eller lignende, som kan illustrere artiklen.

PROVINSBYEN MELLEM BERLIN OG KØBENHAVN

Holger Anton Mathissen født 1890 - død 1948.

stammende fra Fyn, uddannede sig som lungespecialist. Blev september 1927 ansat som sygehuslæge ved det i 1914 opførte Stubbekøbing Sygehus, der var et kommunalt ejet, blandet sygehus med 10 kirurgiske og medicinske senge og tre senge i kælderen til delirister, fnatpatienter o.l. samt epidemiafdeling.

1945 nedlagdes det blandede sygehus, idet amtet overtog bygningerne og i april 1945 indviede Maribo Amts Tuberculosehospital med 30 senge, og ansatte Holger Mathissen som overlæge.

Oplysninger ved Knud Rasmussen, Horbelev.

Overlæge Holger Mathissens søn, H.H. Mathissen skrev senere en hyggelig artikel i en avis på Fredericiaegnen om livet i Stubbekøbing i 30'erne, da Falster blev landfast med Sjælland, som her gengives i sin helhed:

I 1927 blev min far, der var tuberkuloselæge og på det tidspunkt første reservelæge på Vejle fjord Sanatorium, udnævnt til sygehuslæge i Stubbekøbing. Baggrunden var, at det gamle Maribo Amt ville oprette et tuberculosehospital, og det skulle ske i den højest liggende købstad i det flade amt. Senere blev det gamle sygehus omdannet til hospital og tuberculosestation for hele amtet. Far blev overlæge med een reservelæge, man var mere sparsommelig dengang. Nutiden ved måske ikke så meget om den nu afskaffede folkesygdom lungetuberkulose, behandlet af Thomas Mann i den nyligt udsendte tv-filmatisering af romanen "Zauberberg" (Troldfjeldet), der udspilles i den schweiziske alpeby Davos, men den hærgede overalt. Omsider fandt lægerne ud af, at man måtte foranstalte folkeundersøgelser på grundlag af to franske forskeres

opfindelser: Mantoux tuberkulinprøver og Calmettes vaccine. Hele befolkningen blev indkaldt til prøve og om fornødent vaccineret, og sygdommen var på det nærmeste afskaffet i 1950'erne her i landet.

Nok om det lægevidenskabelige. Jeg var seks år, da vi ankom til Stubbekøbing og den første nat var indlogeret på det gamle Freys Hotel efter en lang togrejse til Masnedsund, færge til Orehoved, tog til Nr. Alslev og til sidst rutebil til Stubbekøbing - af det lokale folkevid kaldt Onkel Toms Hytte, thi der var sjældent mange med rutebilen.

Den første morgen hørte jeg militærmusik på Vester-gade og pressede næsen flad mod vinduet. Jeg var blaseret og havde lige oplevet skotske sækkepibere på Vejle-fjord. Det må have været soldater fra Vordingborg. Selvom der eksisterer et Falsterske Fodregiment, er det længe siden, at der har været dansk militær på sydhavsøerne.

Flåden holdt engang til i Stubbekøbing havn, da Absalon udrustede sit togt mod Venderne på Rygen, men det er mange år siden. Stubbekøbing - idag en noget stilfærdig småkøbsted - er langt den ældste dernede (deraf navnet Nykøbing for amtes hovedby) og med en enorm kirke. I middelalderen var den et betydeligt handelscentrum med forbindelser til Holland og England, men havnen sandede til og byen blev aldrig stor.

Den var nu meget hyggelig med en del ældre huse. Min far købte sin forgængers hus på Rosenvængets Alle i en slags villakvarter, dog nabo til skolen med et Missionshus klemt ind imellem ved navn Bethesda, og indtil nedlæggelsen af Gasmålerfabrikken næsten genbo til denne sidste større arbejdsplads i byen. Huset var bygget af en dommer fra De vestindiske Øer med omend ikke slaver så dog sort hushjælp, og det hus han byggede omkring 1890'erne bar præg deraf. Udadtill var det ret stateligt, og der var 3-4 store værelser

en suite i stueetagen. Ikke alene køkkenet var i kælderen med madelevator til spisestuen, men også soveplads til tyendet, domstikkerne eller hvad man nu kaldte de tjenende ånder i den periode. Der var endog et uopvarmeligt rum i en muret garage (oprindeligt stald), der i en periode husede en tidligere patient, der gik til hånde som gartner og chauffør - altså i 1930'erne. De sociale forhold var anderledes dengang. Mine forældre var efter datidens forhold liberale, og en arbejdsløs gik aldrig forgæves til Rosenvængets Alle for at få en pakke smørrebrød. Sligt lyder måske hovski-snovski på nutidens unge, men de må ikke tro, at de er ene om at have et socialt engagement. De har blot ikke oplevet arbejdsløshed og økonomisk nød. Det har jeg, selvom jeg tilhørte solsidens, og oplevelserne fra dengang har præget min livsholdning.

Kort efter ankomsten blev jeg indskrevet i den lokale privatskole, drevet af postmesterinden, der var katolik og fik os til at forfærdige julekrybber. Vi var seks elever fra småbyens såkaldte overklasse. Senere elev hos vor nabo, kommuneskolen, tre år på Herlufsholm og student fra Nykøbing Katedralskole. Den eneste årsag til at jeg skriver det er, at jeg vil oplyse at det kun var et ret kort åremål at jeg boede i den lille gamle by, før jeg i 1939 som nybagt student definitivt dampede af. Men det var nu lærerigt også på andre områder end det før omtalte sociale. Falster er den sydligste del af Danmark og havde dengang bedre trafikforbindelser til Tyskland, herunder Berlin, end til resten af Danmark. Storstrømsbroen blev først åbnet i september 1937, og det var med ærefrygt, at min far foranstaltede en køretur over broen en tidlig aftenstund: vi kunne køre til Sjælland! Om sider kunne man komme hurtigere til København end til Berlin.

Der var mange kontakter med tyskerne. Ikke alene tog man ofte derned via Gedser-Warnemünde, måske for et kort besøg samt til Lübeck eller endog Harzen, eller for at besøge den internationale storby Berlin. Der var teatre og stormagasiner men også tydelige tegn på, hvad der var i gære, og hvad resten af Europa kunne berede sig på. Nazisterne lagde såmænd ikke skjul på deres hensigter, medens resten af verden incl. Danmark lukkede øjnene derfor. Vi så også mange tyskere på Falster. Badestedet Marielyst på Syd-Falster, hvor vi ofte var i sommerhus, var naturligvis stærkt præget af turister fra Tyskland, der savnede hvide badestrande nok. Efterhånden begyndte der at komme flygtninge, bl.a. jøder, og jeg har en meget klar erindring om en yderst sympatisk stud. med. med fornavnet Peter, der boede hos os i en periode. Af ham lærte jeg svaret på følgende gåde: Vi er i et gadekryds, fra nord kommer en fuld bilist, fra øst en begynder, fra syd en cyklist, og fra vest en bus. De støder sammen. Hvis er skylden? Svar: Die Juden!!

Feriebesøg i Tyskland fremviste endeløse militærkolonner på autobanerne, en skrigende tale af Rigsarbejdsminister Dr. Ley fra "Vier Jahreszeiten" i Hamburg, Hitler med strunk Heil-hilsen stående i sin bil ned af Unter den Linden under mængdens jubel.

Man boede i en lille provinsby, men man boede tæt på et internationalt kraftcentrum. Hvor køn den lille provinsby end var, kunne man ikke nøjes med dens idyl. Læsning af Gustav Wied og senere betragtning af tv-versionen af Thummelumsen kalder meget til live, selvom Roskilde er større.

Stubbekøbing fik undertiden kongebesøg med "Dannebrog". Ved en teknisk fejl var der en sommer, hvor Christian den Tiende kom to gange med ret kort interval. Ved det første besøg havde han set kirken og rådhuset med inskriptionen: "Lad dem styre der forstaae det", så

anden gang måtte borgmesteren finde et alternativt program. Det førte bl. a. til sygehuset. Undervejs op ad Havnegade beklagede Allert Christensen, der var socialdemokratisk borgmester med gummiben på højre side, at han måtte gå på den forkerte side af Kongen for ikke at sparke ham. I mellemtiden forklarede min far byens dengang eneste kommunist, der var indlagt, at han skulle opføre sig ordentlig og tiltale Kongen med Deres Majestæt. Det nægtede manden. Da Kongen så kom og besøgte sygestuerne, sprang den republikanske patient begejstret op, stod ret i flagrende natskjorte ved sengen og brølede: "Goddag, Deres Kongelige Majestæt!" Senere blev overlægens familie præsenteret for Majestæten. Jeg vaskede ikke min hånd i en uge, men min lillebror på fire år nægtede at sige goddag med ordene: Naj, Du er altfor lang.

Det var provinsidyl i Kongeriget Danmark i slutningen af tyverne.

I Stubbekøbing Avis kunne man den 6. februar 1944 se følgende yderst triste pressemeddelelse:

Kaj Munk myrdet

Af 4 Mænd, der udgav sig for Myndighedspersoner.

Ritzaus Bureau meddeler:

Forfatteren, Pastor Kaj Munk blev Tirsdag Eftermiddag opsegt i sit Hjem i Vederse af fire Mandspersoner, der erklærede at være Myndighedspersoner, og at de havde til Opgave at anholde ham. Kaj Munk blev derefter kørt bort i en Bil. I Gaar Morges er han fundet liggende dræbt i en Plantage ved Silkeborg Bakker. Han var blevet aflivet ved Revolverskud.

Politiet har konstateret, at de fire Personer, der har afhentet Kaj Munk i hans Hjem, ikke tilhører nogen Myndighed.

Der er etableret en stor Eftersegning af de paagældende Personer.

Forbrydernes Signalement

De kørte i en lysegraa Personbil.

Der er udsendt følgende Signalementer af fire Personer, der sigtes for Mordet paa Kaj Munk:

40—50 Aar, middelhøj, kraftig, formentlig mørkt kortklippet Overskæg, rundt fyldigt Ansigt, iført mørkegraa Overfrakke, Halstørklæde, lange Benklæder. Han talte

Dansk og foreviste et Polititegn.

38—39 Aar, middelhøj, middel af Bygning, mørkt kortklippet Overskæg, gullig Ansigtssfarve, smaa stikkende, formentlig brune Øjne, udpræget konveks Næse, iført mørkegraa Overfrakke, brun blød Hat, lange Benklæder og foreviste ogsaa Polititegn.

27—33 Aar, meget høj, slank, formentlig skægløs og mørk, iført mørk Overfrakke, Halstørklæde og mørk blød Hat, hvis Skygge var krammet ned hele Vejen rundt, velklædt.

Den fjerde kan ikke signaliseres.

De kørte i en lysegraa Personbil med Reservering bagpaa og Nummerpladen anbragt paa denne.

MUNDKURV

Han talte skarpt.
Det var hans Ret at tale:
Hans Stemme steg,
da andres hørtes dale.

Han talte for sit Folk,
saa højt han kunde.
Hans Mund
var fire Millioner Munde.

Hans Mund blev lukket.
Jern og Staal befaler.
— Men han er ikke stum.
Hans Tavshed taler.

Poul Sørensen.

Vi synes her at vi i 50-året for Kaj Munks død, vil mindes en af Danmarks største dramatikere som jo havde sit fødested på Lolland..

TEKNISK SKOLE FYLDER 100 ÅR

Skolen på Torvet, det nuværende posthus, blev indviet 6. november 1850. Her gik om dagen ca. 130 børn fordelt i 4 klasser. Der blev stillet store krav til skolebygningen, der om dagen fyldtes til trængsel af børn.

Udover dette blev skolen i årene 1863 - 94 om aftenen og om søndagen benyttet til undervisning af håndværkslærlinge. Begyndelsen var allerede gjort nogle år før, foranlediget ved at Borgerskolens lærere havde tilskrevet borgerrepræsentationen, at de var villige til at give undervisning for håndværkslærlinge. Skolen kom i stand, men virkede kun kort. Så satte håndværkerforeningen sig i spidsen for sagen, lærerne R.C. Andersen og Frederiksen fremførte tilbud om at give gratis undervisning, og fra januar 1863 begyndte en sådan, der omfattede tegning, retskrivning og regning.

Tidl. Borgerskole nu posthus

Straks var der 30 elever, men tallet dalede, thi interessen var ringe både hos mestre og lærlinge. Grundene hertil var den lange arbejdstid, de alt for få timers undervisning og endelig vel også de mindre gode forhold, hvorunder der måtte arbejdes om aftenen, i lokaler, der havde været benyttet hele dagen af børnene, hvor inventaret var beregnet for børn, og hvor belysningen måtte frembringes ved stearinlys, et lys pr. 2 md.

Trods disse og andre vanskeligheder lykkedes det om sider i midten af 1870'erne at vække elevernes interesse for og forståelse af betydningen af deres undervisning, hvad der særlig bidrog hertil, var dette, at de efterhånden var nået så vidt, at de kunne fremstille tegninger, knyttede til deres fag. Af betydning var det også, at skolens økonomiske forhold bedredes ved tilskud fra Staten, Skolefonden, Classenske Fideicommis, Stubbekøbing Sparekasse o. fl., hvorved den blev i stand til at udvide sin virksomhed. Kommunen ydede støtte ved at give lokaler, lys og varme.

Det mørke punkt var dog stadig de mangelfulde lokaler; men i 1889 stiftedes en forening med det formål at tilvejebringe en byggefond for en teknisk skole.

Det var en stor opgave, man der stillede sig, men nogle år før havde man erfaret, at man ved at sætte skulder mod skulder kunne lægge grunden til vort skønne lystanlæg - det havde givet mod.

Ved medlemsbidrag, ved overskuddet af en basar, der gav 2.000 kr., og et pardilettantforestillinger, ved tilskud fra Sparekassen, Håndværkerforeningen, Svendeforeningen og ved et statstilskud på 8.000 kr. var man i 1892 nået dertil, at man kunne lade Arkitekt Phillip Schmidt, København, udarbejde tegninger og overslag til en teknisk skole. Byggearbejdet over-

droges til to hjemlige mestre, Tømrermester Petersen og murermester Reimer, og d. 10.02.1895 kunne skolen indvies og tages i brug. Alle 5 skolelokaler kom til anvendelse straks, thi efter indflytningen undervistes de 60 elever, hvoraf 12 fra omegnen, foruden i tegning (3 klasser), i dansk, skrivning, regning og bogføring; det årlige antal undervisningstimer var fra 60 i 1863 nået op til 564.

Skolen, der blev en selvejende institution, opførtes på en eng ved Hestevandingen, som lå 1,25 m under Nykøbingvejen, og hvor der ved århundredets begyndelse var Hestevanding. Dette medførte en forøgelse af omkostningerne, der i alt beløb sig til ca. 23.000 kr., men efter at pladsen var blevet opfyldt og beplantet, præsenterede den smukke bygning sig godt.

Teknisk skole anno 1996

Som naturligt var, har håndværkerforeningen stået bag skolen og støttet den gennem årene. Mænd som dyrlæge H. Jensen, Jernstøber A.C. Rasmussen, Snedkermester H.P. Arntzen og Smedemester Mathiesen må nævnes som dem, der i særlig grad har ofret sig for den.

Endvidere Garvermester H. Sørensen, der i mange år var dens kasserer; siden, fra '79 virkede Handeltsgartner Hoffmann som sådan, og han stiftede et legat til fordel for skolen.

Undervisningen i den tekniske skole besørgedes i hovedsagen af borgerskolens lærere, blandt hvilke C. Strandgaard afløste R.C. Andersen som skolens leder i 1897.

C. Standgaard
Lolland-Falsters
historiske samfund
Årbog 1940.

800 ÅR SIDEN FALSTRINGERNE SØGTE LY FOR VENDERNE BAG DERES FÆLLES VIRKE.

Vor viden om voldene i Hannenov skov og Trygge slot ved Virket sø er stadig meget begrænset. Her er hvad Saxo og en gammel skovrider berette - og hvad vi i dag kan læse ud af landskabet.

Gennem den nordlige del af Hannenov Skovs nåletræsbestand omtrent fra hjørnet af Sognevejen fra Virket til Tåderup og i en stor bue til Sognevejen Lidstrup, Havrevejen, løber en Voldstrækning, der fører navnet "Digerne". Denne består af parallelle ved hinanden liggende volde, af hvilke den midterste er den mægtigste. Voldene er adskilte ved grave.

Af disse volde findes endnu tydelige rester hist og her. I tidens løb vil dog også de forsvinde. Gamle folk mindes, at disse volde har strakt sig ud fra de tilgrænsende jorder henimod voldpladsen ved Trygge slot. Men nu har ploven fuldstændig udjævnet disse. Intet spor er tilbage.

Hvilken forklaring skal nu gives om disse volde? Ved gravning inden for og nær voldene er fundet spor af kul. Det synes ikke usandsynligt, at de kunne have været levningerne af en boplads eller gammel lejrlads.

EN BEMÆRKESESVÆRDIG SKOVRIDER

Denne beskrivelse af digerne i Hannenov skov, dem, som vi også kalder Falsters Virke, stammer fra 1882 og er med sirlig håndskrift prentet i en protokol, som tilhører Tingsted statsskovdistrikt. Den skyldes F.V. Berregaard, som fra 1861 til 1889 var kgl. skovrider i Tingsted, en på mange måder bemærkelsesværdig mand.

Hans interesse for skoven har strakt sig langt videre end til det rent forstmæssige. Af egen tilskyndelse har han nedskrevet alt, hvad han er truffet på af interessant under sine vandringer rundt i distriktet. Og som man ser af beskrivelsen, har han også ladet sine oplevelser og indtryk bundfælde sig. Han har tænkt over dem. Hvorfor ellers spørgsmålet: Hvilken forklaring skal nu gives om disse volde? Han har ydermere forsynet sin beskrivelse med to kort, en skitse over hele området og en profiltegning af voldene, som omhyggeligt er forsynet med mål og angivelse af vegetation, alt sammen udført med den største pertentlighed og akkuratesse.

VOR HISTORISKE VIDEN ER MEGET BEGRÆNSET

Mærkeligt nok har denne historisk interesserede og kyn-dige mand øjensynligt ikke vidst, at allerede Saxo nævner digerne i sin Danmarks Krønike. I hvert fald skriver han intet herom i sin protokol. Saxo har oven i købet tidsfæstet de begivenheder, som knytter sig til Falsters Virke, idet han fortæller, hvorledes dette naturlige værn i 1158 tjente til beskyttelse af falstringerne mod vendernes angreb.

Vi har nu i 800-året for denne tildragelse prøvet at finde ud af, hvad det egentlig var, der skete ved Falsters Virke, og hvordan det så ud - og vi har stillet det samme spørgsmål som den gamle skovrider: Hvilken forklaring skal nu gives om disse volde?

Det besynderlige er, at man faktisk ikke er blevet ret meget klogere på hele sagen, end man var det i 1882. Nationalmuseets eksperter kan kun henvise til Saxo, og heller ikke vore lokalhistorikere har meget andet at berette. Vi lader derfor Saxo fortælle.

DATIDENS FORM FOR STIKKERE

Vi befinder os på Valdemar den Stores og Absalons tid, da danskerne krigedes med venderne, som i stort tal hærgede og plyndrede vore kyster. Lolland og Falster var naturligvis med deres naboskab til Rügen særlig udsat, og hvem kan fortænke dem i, at de indimellem fjede venderne for ikke at blive overfaldet?

Dette satte falstringer og lolliker i et ugunstigt lys hos landets øvrige befolkning, som faktisk anså dem for datidens form for stikkere. Man havde flere gange opdaget, at venderne på forhånd havde fået et praj om, når de kunne vente de danske skibe.

Året efter Valdemar den Store var blevet enekonge, hjem-søgte Falster imidlertid af en uhyre vendisk flåde, og falstringerne måtte søge ly bag deres fælles Virke. Sammen med falstringerne indespærredes kongens mundskænk, der havde haft ærinde på øen, og under belejringen kom det til et optrin, som skulle få meget dramatiske følger. Herom beretter Saxo i Svend Grundtvigs bearbejdelse:

KONGENS ONDSKABSFULDE MUNDSKÆNK

En af de bønder, som ville give den søvnagtige rigsråd en skose skulle i hans påhør have sagt: Vor konges formænd havde sporerne på hælene, men han har dem nok på tærne. Mundskænken, som selv lå og syltede valle, skrev det ord bag øret og var ondskabsfuld nok til at bringe det for kongen, således fordrejet, at hvad der kun var en pille til ham selv, kom til at se ud som en bespottelse af majestæten.

Saxo fortæller nu videre om, hvorledes mundskænken til slut i vrede og hidsighed kom med beskyldninger, der ikke gik ud på mindre end at stemple dem alle til hobe som de afskyeligste landsforræddere, der spillede un-

der dække med slaverne og røbede dem alle kongens anslag.

Kong Valdemar tog nu den gruelige beslutning, fortæller Saxo, at han med væbnet hånd i bund og grund vil ødelægge Falster, men da sker det, at netop som kong Valdemar er parat til at drage mod Falster, rammes han af en heftig sygdom. Absalon får ordre til hurtigst muligt at komme til Ringsted, og han giver folket hjemlov.

Således kan en hård sygdom være det bedste lægemiddel for ondt forsæt, lyder Saxos morale, thi ved den bevarede himlen Valdemar fra synden og et uskyldigt folk fra ødelæggelse.

FREDNING HINDRER YDERLIGERE ØDELÆGGELSE

Takket være disse optegnelser fra Saxos hånd ved vi, at falstringerne i 1158 søgte ly bag deres fælles Virke. Men hvordan det har set ud, kan man kun gisne om. Skovrider Berregaard nævner, at man har fundet spor af kul og forklarer det som mulige rester af lejrbaal. Der er ingen tvivl om, at man ved en systematisk afdækning af mindre arealer af området ville kunne gøre interessante fund. Det er dog hele Falsters befolkning, som med deres kvæg og husgeråd har ligget indespærret her i flere måneder.

Indtil Nationalmuseet forhåbentlig engang vil tage denne store opgave op, er der draget omsorg for, at levingerne af Falsters Virke får lov at ligge uberørt. Den 6. januar 1922 tinglystes en fredningsdeklaration over den del af digerne, som løber inde i skove. Digerens begyndelse er markeret af en smuk sten, som står i Birkehjørnet ved den asfalterede vej, der går fra Virket forbi skovridergården mod Tåderup.

Denne sten bærer, foruden en kortskitse over området, følgende indskrift: "Falsters Virke. 1158 udstod falstringerne vendernes belejring bag volde og grave, der strakte sig til banken ved Virket ud over dette sted". Ikke langt fra denne sten står endnu en, hvori er indhugget en krone og årstallet 1791. Den blev rejst i året for skovens inddragelse under kronen.

EN SPADSERETUR 800 ÅR EFTER

Med en vis pessimisme skriver Berregaard: "Af disse volde findes endnu tydelige rester hist og her. I tidens løb vil dog også de forsvinde". Fredningen har nu gjort dette sortsyn til skamme, men også på anden vis er der sørget for, at de sidste rester ikke helt skal gro til.

På en strækning af 800 til 900 meter kan man i dag vandre oven på den midterste af voldene, den, som Berregaard kalder den mægtigste af de tre. Den nuværende kgl. skovrider i Tingsted, Tage Tonboe, har netop sidste vinter ladet volden hugge fri, således at man nu kan danne sig et indtryk af, hvordan den løber gennem skoven. Frihugningen er foretaget med stor forsigtighed, idet skovrider Tonboe ved at fjerne enkelte træer blot har ønsket at frilægge selve "ryggen" af volden.

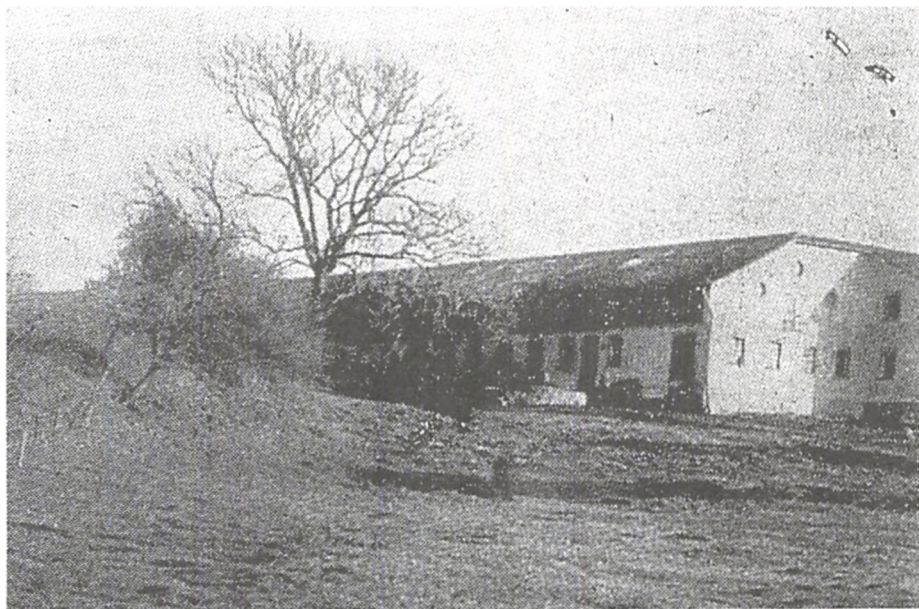
Vind og vejr har ikke været skånsomme for det 800-årige anlæg, men følger man den snoede sti ud og ind mellem træerne, kan man dog danne sig et billede af, hvor "mægtige" voldene engang må have taget sig ud. Langs begge sider løber gravene, der i dag næsten er helt tilgroede og på sine steder for vanskelige at lokalisere, men kigger man nærmere efter, kan man af vegetationen se, at der vitterligt har stået vand her engang. Siv og stargræsser vokser tæt i bunden af grøfterne og op ad siderne.

Hvor falstringerne tidligere lå på udkig efter venderne, lusker nu Mikkell ræv. Vi finder hans hule et stykke inde ad stien, der er dækket af et tykt tæppe af røde og gule nåle fra lærketræerne. Hvide spinkle birkestammer og kæmpebregnernes røde løv lyser imod de mørkegrønne graner. Her er tomt for mennesker, men dyrene fører stadig deres egen private krig på de gamle volde. Derom vidner en bunke fjer midt på stien.

PLOVEN FINDER ENDNU MURRESTER

Men voldens udstrækning har i tidligere tid været endnu større. Gamle folk mindes at disse har strakt sig fra de tilgrænsende jorder henimod voldpladsen ved Tryggeslot, skriver skovrider Berregaard, og man synes atter at spore lidt fortrydelse, da han fortsætter: "Men nu har ploven fuldstændigt udjævnet disse. Intet spor er tilbage".

Denne gang har han ret. Står man på bunden ved Virket sø oppe ved siden af "Voldstedgård", har man vid udsigt over terrænet. Mod nordvest og vest til moserne og Oustrup skov mod syd og sydvest over markerne til Hannenov skov. Endnu anes volden som en blød kurve i de brunsorte marker, hvor plovfurerne glinser af væde i det skrå, blændende sollys, men konturerne flyder ud og har helt tabt sig, før de når Lidstrupvejen langs kanten af Hannenov skov.

"Voldstedgaard" på banken ved Virket Sø. Man får tydeligt indtryk af stigningen op mod toppen af banken, hvor Trygge Slot formodes at have ligget.

Men nu Trygge slot? Heller ikke denne lokalitet synes at have været genstand for nærmere undersøgelse. Skovrider Berregaards viden hidrører åbenbart fra gamle folk, som han skriver. Men måske kan man endnu have heldet med sig, og vi opsøger da den 80-årige Edmund Jensen, som bor nedenfor banken ved Virket sø. Edmund Jensen ejer den store ejendom på banken "Voldstedgård", som nu svigersønnen har forpagtet. Alene gårdens navn kunne tyde på, at der er noget om snakken, og Edmund Jensen er da heller ikke i tvivl.

-Som De kan se, ligger gårdens længer gravet ind i en bakke, siger Edmund Jensen, da vi står oppe på toppen af den med fødderne velplantet i den noksom bekendte fede jord. Jeg kan huske, at jeg for en halvtredsintytte år siden måtte pløje mig gennem volden for overhovedet at kunne komme ind på marken her bagved gården. Jeg pløjede lige gennem resterne af en murstensmur, som jeg antager har været en 20 alen bred og ca. 200 alen lang. Nu er der jo ikke meget tilbage af den, men De kan se de gule og røde pletter derhenne, siger Edmund Jensen og peger på nogle knolde, der ligger mellem vintersædens grønne spirer. Han tager en klump op og smuldrer den mellem fingrene. Det er ler blandet med sand, og det sker hvert år, at disse murstensrester vendes op af ploven under efterårsarbejdet.

SPÆNDENDE OPGAVER VENTER NATIONALMUSEET

Ret meget mere ved man vist ikke om slottet, siger Edmund Jensen, men der er andre interessante ting. På engen her nedenfor over mod mosen fandt jeg for år tilbage en båd, der var lavet af en udhulet træstamme. Man ved jo, at det i gammel tid har været muligt at sejle hertil fra Guldborgsund, og jeg mener også, at der har været en havn. Hvorfor skulle man ellers pludselig støde på brolægning nede ved mosen? Imellem stenene, som var på størrelse med halvdelen af et almindeligt spisebord, fandt man rester af kul. Det kunne jo tyde på, at der har været en træbro eller lignende, som måske er brændt. Stenene fik jeg forresten god brug for, da jeg skulle have noget bygget om ved gården.

Så vidt Edmund Jensen. Tidligere fund har i hvert fald godtgjort, at der i den nærliggende Borremose har levet stenalderfolk, og endnu huskes fundet af et smukt guldsmykke der på egnen. I Virket sø har man også fisket interessante ting op, omend de fleste har været af nyere oprindelse. Der går endnu historier om nogle sven-

ske ryttere, som under krigen for 300 år siden kom galoperende opad banken ved Virket sø, og med hestene styrtede ud over den stejle skrænt og druknede i søen. Derom vidner fund af hestesko, våben og andre genstande, som man har kunnet tidsfæste.

Man må håbe, at Nationalmuseet engang vil finde stunder til at kigge nærmere på disse ting.

Folketidende Juletillæg 1958

Tæt bevoksning skjuler hist og her resterne af gravene langs midtervolden.

Men vegetationen af stargræsser og siv røber, at her engang har stået vand.

T O V E
F R A
T Y V E R N E

TOVE FRA TYVERNE

Lokalhistorisk arkiv har modtaget nogle særdeles levende barndomserindringer under ovenstående titel, skrevet af Fru Tove Bjørn, født Munkebo.

Tove er født i Stubbekøbing i 1919. Hendes fader var trafikassistent på S.N.N.-banen og blev senere stationsforstander i Horbelev. Moderen var bogholderske, som det kaldtes, i Anton Rasmussens manufakturhandel. Familien boede i en 1. sals lejlighed i Vestergade nr. 45 - lige ved siden af den nuværende museumsbygning. I stueetagen boede barber Riel med frue og sønnen Tom, som var Toves legekammerat.

I erindringerne skildres Stubbekøbing, set med en lille piges øjne, og hun fortæller om mælkemanden med hestevognen, Anlægget hvor barnepigene mødtes, danseskolen, cyklerne o.s.v.

Om huset i Vestergade fortæller hun:

Fra vore stuevinduer havde vi den dejligste udsigt til en gammel købmandsgård (Lauridtsen), hvor der altid foregik noget. Det var en meget lang, lav gul bindingsværksbygning med købmandsforretning i den ene ende og beboelse i den anden. Der var to store udstillingsvinduer samt et mindre på den anden side af indgangsdøren. I vinduet længst henne ved porten stod den store kaffemølle, som snurrede lystigt det meste af dagen. Der var reklameskilte uden for på væggen, for Bona-margarine og Adamas cigaretter. Undertiden kom en bil tøffende og gjorde holdt foran benzinstanderen. Så kom lærlingen farende ud og begyndte ved håndkraft at pumpe benzin op i glasbeholderen, hvorfra den ganske langsomt løb ned i slangen, som var forbundet med bilen.

Ved middagstid, når jeg ventede på, at min far skulle komme hjem fra stationen, hørte jeg fløjten henne fra gasmålerfabrikken forkynde, at klokken var 12. Så kom alle arbejderne forbi nede på gaden, Klap-klap sagde deres træsko. Der var især én, jeg endnu husker ganske tydeligt - hans lyse bølgede hår lyste i solen. Han hed Jensen, var socialist. Senere blev han boligminister.

Vi skulle ned og hente Fru Riel og Tom, og så skulle vi alle om til skolen. Der var afslutning på skoleåret, og vi skulle have vore eksamensbeviser. Jeg var rykket op i tredje klasse. Efter højtideligheden i gymnastiksalen gik vi alle en tur gennem Vestergade. Det var det dejligste forårsvejr, (Dengang sluttede skolen i marts) jeg gik med frakken lukket op og nød den lune luft. Spurvene kvidrede og holdt en farlig kommers. Jeg fik et blåt og hvidt sjippetov. På en hylde lå en vidunderlig gul og skinnende snurretop, som jeg absolut måtte eje, efter en del tiggeri var den min. Nu skulle vi hjem og lege på det brede fortov foran Frk. Palsøes kaffe forretning. Der kunne vi rigtig tumle os i det dejlige solskin.

Også om indskrivningen til skolegang og om undervisningen i 1. klasse fortæller hun:

Jeg husker godt, hvor beklemmende det var at skulle ind på overlærerens kontor (Brændeskov) og blive skrevet ind i en stor protokol, men det var dog hurtigt overstået, og turen gik til Frk. Palsøes butik, hvor min mor købte en marcipan-julemand, som bl.a. bar et lille juletræ i armene, desuden havde min far foræret mig en fin skovl, som jeg rigtigt skulle skovle sne med næste dag. Det skulle dog blive fint forårsvejr, før jeg igen kom ud at lege. Dagen efter havde jeg mæslinger. Det var meget slemt ved mig. Min mor kom en dag ind og spurgte mig, hvad jeg kunne tænke mig at få at spise, nu jeg var ved at få lidt appetit igen. Jeg kunne rigtig tænke mig at få grønlangkål. Det

skulle jeg få. Så skulle Valborg gå hen hos gartneren efter noget grønkål med det samme. Nu blev jeg bange for, at mor skulle tage fejl, så pigen gik hen efter noget "grønkål". Det kunne jeg ikke fordrage. Desværre tror jeg ikke, at appetitten var så stor, at jeg rigtigt nød den gode grønlangkål.

Valborg var datter af vores vaskekone. Jeg husker, hvor spændt jeg var, når hun skulle komme og vaske for os, for så skulle jeg lære, hvordan man med tre fingre kunne balancere med en underkop fuld af kaffe. Det kunststykke beundrede jeg hende meget for, men mor sagde, at det behøvede jeg ikke at gå så meget op i, hvad hun så mente med det.

Endelig blev det første april. Den store dag, da jeg første gang skulle i skole. Det var spændende og lidt foruroligende med alle de børn i alle aldre, som for rundt i skolegården, men jeg syntes alligevel, at det var helt sjovt.

Vores klasselærer var en rar mand. Han hed Hr. Olesen og var kordegn i kirken. Til min mor udtalte jeg det fromme ønske efter at have lært ham at kende, at jeg ville håbe, at han aldrig døde. Det gik dog ikke i opfyldelse. Hos ham lærte vi bogstaverne på en morsom måde. Der blev delt lange papstrimler ud til os alle. De skulle klippes i stykker med et bogstav i hver lille firkant. Så skulle vi derefter sætte dem sammen til ord efter et vers, der var trykt på tavlen. Verset lød:

I det lille hus der bor
Per og Lise, Far og Mor.
Per er stor og går i skole.
Lise blir hos lille Ole
Hun vil gerne være stor
Passer på sin lille bror.

Og så var der et stort billede af huset, der hed "Lillebo" - og far og mor og Lise og lille Ole.

Hendes bedsteforældre på faderens side boede i Viemose ved Kalvehave. Det var en stor begivenhed, da hun selv skulle rejse på besøg hos dem:

En dag, efter jeg var fyldt 8 år, skulle jeg prøve selv at rejse over til bedstefar og bedstemor i Viemose. Far og mor fulgte mig til damperen, som sejlede til Masnedsund. Vel ankommet her, skulle jeg finde Slotsstationen i Vordingborg, hvorfra toget gik til Kalvehave. Jeg kan lige se mig selv stige ind i en 1ste-klasses kupé og anbringe mig ved vinduet. Endnu fornemmer jeg, hvor jeg følte mig. Jeg var skam også fin. Ulden kjole i brune, gyldne og beige tern, jernbanefløjlsjakke, gylden klokkehat syet af silke-repsbånd og min fine oksehudstaske samt kaiserstrømper - lange glatte merceriserede. Min nysgerrighed blev fanget af en dreng, der stod på den anden side af banelegemet. Han vinkede helt elleveld til mig og det, alt imedens vi holdt og ventede på afgang i mere end en halv time. Det er senere gået op for mig, at staklen sandsynligvis har lidt af St. Veitsdans.

Jeg erindrer ikke, af hvilken grund jeg selv rejste til Viemose, men jeg ankom altså i hel stand.

Blandt de mange fine beskrivelser i det lille hæfte er også en beretning om en juletræsfest på "Freys Hotel":

I forbindelse med julen er der en særlig fest, jeg husker med fryd: Håndværker- og Industriforeningens juletræsfest på "Freys Hotel" i Stubbekøbing. Tredie juledags eftermiddag var der store forberedelser.

i Vestergade 45. Først kom Gerda og jeg i bad. Dette foregik i et badeapparat, som min far havde anskaffet, fordi de var trætte af at gå på badeanstalten. Det bestod af en vandbeholder, som hang på væggen. Vandet blev så opvarmet ved elektricitet. Der var en lang slange, som endte i en krans, der blev anbragt om halsen på en, hvorefter vandet strømmede ned ad hele kroppen. Man sæbde sig ind med en blød børste. Det hele foregik, medens man stod midt i et stort 8-kantet gummikar, der mest af alt mindede om en faldskærm.

Efter aftvætningen kom påklædningen. Inderst ribstikket undertrøje, så den håndsyede chemise, derpå det allersværeste at håndtere: bindebukserne med festonflåserne om buksebenene. Jeg havde altid meget søde balkjoler, hvad enten det var hvide med kornblomster og valmuer eller gyldne fløjlskjoler med guldagramaner. På fødderne hvide halvstrømper med rosensmykkede strømpebånd og hvide glacésko med bindebånd.

Så afsted kl. 3.30 i følge med Tom og hans forældre. Kl. 4 blev de store fløjdøre slået op ind til det strålende kæmpetræ, hvor lysene kappedes med stjernekastere om at overstråle hinanden. Ligesom øjnene på de hundrede børn, der marcherede rundt om træet. Efter at have travet og sunget os hæse og sultne holdt vi hvil, medens bestyrelsen plyndrede træet og delte julestads ud. Jeg fik nu aldrig så forfærdeligt meget, måske fordi jeg var opdraget til en vis grad af beskedenhed og tilbageholdenhed. Efter at mødrene var blevet betroet kræmmerhuse, glimmer og fehår, blev alle vi unger igen kommanderet i række og geled for at gå op i den sal, som ellers blev brugt som garderobe ved teaterforestillinger. Her var dækket et prægtigt bord.

Så blev der budt på varm chokolade med kringle og flødekager. Jeg er ikke helt klar over, om det for mig egentlig var nogen nydelse med al den vandle kost, men selve forestillingen var festlig. Og så var der rigtigt julebal bagefter. Heri deltog dog mest de større børn og voksne, men ikke ti vilde-heste skulle få mig hjem og i seng, så længe musikken spillede.

Erindringerne sluttes med et lille nostalgisk suk:

Når jeg nu en enkelt gang kommer til min barndomsby, møder jeg ikke et menneske, jeg kender, og meget af det gammelkendte er forlængst forsvundet. Det er lidt vemodigt, og derfor får man vel også lyst til at genopfriske minderne fra den gang, hvor man en varm solrig middagsstund var i stand til at spille top midt på hovedgaden uden en eneste gang at blive forstyret af en benzinosende bil. Det er kun godt 50 år siden. Ak, hvor forandret.

Kai Vestergård

DENGANG DA MAN STEGTE OKSE PÅ SPID PÅ TORVET !

Høstfesterne i Stubbekøbing har sat sit præg på byens liv. Minderne om en by knytter sig ofte til dens festdage, og for mange af oplandets beboere og borgere gennem årene står mindet om Stubbekøbing netop knyttet til en by i fest med flagalle, gøglerpark, optræden i Lystanlægget og meget andet, og et mylder af mennesker.

Høstfesterne startede i 1932. Blandt arrangementerne kan nævnes Høstfesten i 1937, da Christian II som led i et historisk spil kom til byen, og hvor der senere på dagen blev stegt en hel okse på spid på Torvet.

Falcks redningskorps havde påtaget sig den opgave at stege oxen, og man begyndte allerede om formiddagen. Det regnede godt, og mange fulgte spændt arbejdet med bålet, da en gammel mand fra oplandet kom med dagens replik, da han på uforfalsket falstersk mål sagde: "Ja, ja, vi ved jo nok at Falck kan slukke, men nu må vi se, om de også kan få det til at brænde",

Det kom til at brænde. Vejret blev fint og alle fik en luns kød udleveret fra den helstegte okse. Det blev en meget vellykket festdag ligesom de mange andre, Stubbekøbing har oplevet gennem årene.

Ulla Jensen

Kilde: Lolland-Falsters Venstreblad
april 1954

GRAVHØJENS FREDEDE TRÆER SKYGGER OVER GAMMEL TRAGEDIE.

Nogle træk fra Horbelev sogns`historie.
(Artikel i Folketidende af 21.08.1951)

Vi bragte forleden en notits om Grundlovsegen i Horbelev, der nu, efter mange års vanrøgt er kommet til ære og værdighed, således som det sømmer sig et nationalt mindesmærke. Denne vor notits blev anledning til at sløret om den tilsyneladende så gådefulde oprindelse Gudskelov løftedes, idet en borger, der var til stede i sin tid, da egen plantedes, oplyser, at ideen til denne beskedne, men derfor ikke mindre spontane hyldest til Fædrelandet, skyldes gårdejerne H. Strange og H. Ravn, Sdr. Grimmelstrup, der dengang repræsenterede Fredningsnævnet.

Egen blev plantet den 5. juni 1915 til minde om Grundlovens revision, og denne betegner forsåvidt en milepæl i historien, idet det var det første skud til kvindernes ligeberettigelse som vor tid finder både naturlig og rigtig. Til stede ved denne lejlighed var foruden nævnte forlængst afdøde gårdejere, desuden daværende dommer Glud, Nykøbing F., samt et bredt udsnit af borgerskabet, og netop derfor synes det mærkeligt, at man ikke havde sikret egen et passende tilsyn ud i fremtiden.

Nu er den imidlertid sikret under kommunens varetægt. Det var iøvrigt de samme mænd, der i samarbejde med dommer Glud fik gennemført fredningen af den kæmpe-mæssige ask, hvis brede krone skygger over de sten, der grupperet om træet tjente som sæde for bymandslauget, når vigtige ting skulle drøftes. Herfra styredes det offentlige liv, her betalte man sine skatter og tiender - og konverserede om private forhold,

en idyllisk og billig administration sammenlignet med vore dages metoder.

At mange punkter var til behandling hos hin tids "byråd" fremgår tydeligt af det stærke slid vadmelbagen har øvet på den hårde granit, og navnlig er Oldermannstønen slidt fint til. På samme tid gennemførtes også en fredning af enkelte træer på kirkegården, bl.a. beplantningen på den kendte præsteslægt, Kochs, familiegravhøj.

DEN MYRDEDE BLEV BEGRAVET I NATTENS MULM OG MØRKE

I forbindelse hermed kunne det måske være interessant at gengive en beretning, der, hvis den er sand, indeholder glimrende inspirationer til en roman. Beretningen, eller snarere tragedien, er vistnok ikke kendt i videre kredse, men da den fandt sted i det 17. århundrede, kan en publikation måske forsvares.

Pastor Koch (den ældre), der havde giftet sig med sin forgængers enke, der døde efter kort ægteskab - blev i sit andet ægteskab med en ung hustru velsignet med mange børn, herom vidner de mange egetræer i præstegårdshaven, idet der plantedes eet for hvert barn, der fødtes. Han var en nidkær præst, der tordnede Herrens tugt for sine sognebørn, men han var også en streng herre i sit hus, og han tålte ikke opposition mod sine begreber om husorden, og da en datter faldt for en ung mand, der i præstens øjne syntes uværdig og under datterens stand, talte han hende strengt til rette og bød hende rette sig efter de faderlige anvisninger.

Som middel mod kærlighedens tillokkelser blev det hende forbudt at bevæge sig frit, men ak: for sent gik det op for den strenge præst, at datteren faktisk var gift, ganske vist uden faderens velsignelse.

Forholdet havde fået de følger, der i hin tid var forsmædelige. Den unge pige blev forstødt fra barndomshjemmet og forlod sin strenge faders hus.

Sammen med mesalliancen rejste hun til Sjælland. Der fortælles, at den unge hustru kort efter blev myrdet af sin ægtemage, men endda nægtede præsten at tage sin datter til nåde, så hun kunne blive jordfæstet i sin barndoms by. Dog, præstens sønner magede det således, at en fisker en sildig nat med regntunge skyer bragte deres søsters afsjælede legeme til Grønsund Færgebro, hvorfra brødrene bragte hendes bære til Horbelev kirkegård og uden kirkens ritual blev hun gravsat i højen på den gamle kirkegårds nordre hjørne.

Den gamle gravhøj rummer altså et medlem mere af den navnkundige præsteslægt, der gennem hundrede år var sognets sjælesørgere, men ingen plade, ingen sten fortæller skiftende slægter om den ulykkelige præstedatter eller hendes onde skæbne. Kun i overleveringen vil mindet bestå.

Folketidende, Ritmar Larsen,
barber i Horbelev.

HOREBY! = HORREBY!

For et par somre siden havde jeg besøg på motorcykel-museet af familien Jensen fra Jylland, som også skulle besøge museets stifter, Erik Nielsen i Karleby. Jensen var en munter mand med let til latter. Jeg skulle forklare ham vejen til Karleby, og da jeg nævnte, han skulle dreje fra i Horreby, slog han en hjertelig latter op og sagde: "I er da vist nogen værre nogen her på Falster! Sikke bynavne I har! Karleby - Horeby! Hvorfor nu det?" Og så blinkede han meget sigende til mig. I stedet for at rødme, fortalte jeg ham følgende historie:

I meget gamle dage udbrød der her i landet en frygtelig sygdom, en uhelbredelig pest, der rasede overalt, og folk døde som fluer. Intet kunne standse den. Til sidst var alle her på Falster døde, på nær een, en ung karl, som på ubegribelig vis havde overlevet.

Dybt rædbøjet og meget ensom gik han rundt og søgte efter andre overlevende. Han søgte og søgte men fandt ingen. Da han kom hen til kirken i en lille landsby, fik han den ide at ringe med kirkeklokkerne. Han ringede og ringede - - -

På Lolland stod det lige så slemt til. Alle var døde, på nær en ung pige. Hun vandrede søgende fra sted til sted, men fandt ingen i live. Da hun nærmede sig Lollands østlige ende, standsede hun pludselig op og lyttede. Var der ikke noget? Jo mindsanten! Ganske svagt men umiskendeligt, hørte hun lyden af en kirkeklokke. Altså måtte der være overlevende. Jublende glad løb hun afsted. Kom på ubegribelig vis over sundet. Løb efter lyden, som nu var kraftigere, og endelig stod hun ved kirken.

De to unge blev lykkelige over at finde hinanden, og besluttede sammen at slå sig ned i den lille by. Men de kunne ikke blive gift! Da alle andre var døde, var

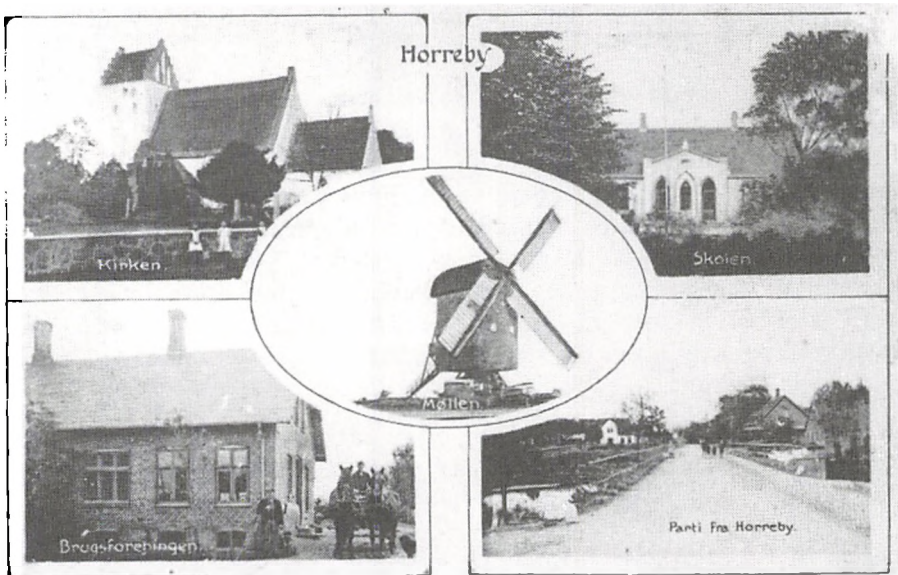
der jo heller ingen præst til at vie dem! --derfor!

(Det skulle ikke forbyse mig om karlen kom fra Karleby, men det meldte historien ikke noget om, da jeg fik den fortalt.)

Mens jeg skrev foranstående, kom slagter Stig Hansen, som er født i Horreby. Han gav mig en anden version: Lidstrup og Karleby eksisterede længe før Horreby. Lidstrup var pigernes by, og Karleby var karlenes by. Når de unge mennesker skulle træffes i al gedulghed, gik de hinanden i møde. Karlene tre km imod Lidstrup, og pigerne to km imod Karleby. På stedet, hvor de mødtes, opstod efterhånden en lille by, som naturligvis fik navnet: Horreby/Horeby.

Karleby, den 28.11.1980

Linda Løjmand

ÅRSBERETNING 1994

Arkivet har gennemgået en fornyelse i indeværende år, forstået på den måde, at vi har fået yderligere 2 stål-skabe, hvor de fleste arkivalier er anbragt i hænge-mapper i stedet for i papskuffer, hvilket er yderst rationelt, samtidig med at arkivalierne er betydeligt bedre beskyttet. Samtidig har vi møbleret om, således at arkivet fungerer bedre for vore efterhånden mange brugere.

Da vi sidste år, takket være Lokalhistorisk forening i samarbejde med Biblioteket, fik anskaffet TV og video, er vi så småt ved at få anskaffet flere videoer væsentligt overspillet fra smalfilm. Dette vil sikkert fortsætte fremover.

Vi er næsten helt ajour med registreringen af såvel gamle fotografier som øvrige arkivalier.

I begyndelsen af 1994 har vi gennem Kulturudvalget søgt om midler til anskaffelse af EDB-udstyr, som vi håber vil kunne imødekommes. Mange af vore nærmeste naboer har allerede fuld gang i den nyeste udvikling. Ikke mindst vort store søgekartotek ville vi meget gerne overføre på EDB, både p.g.a. sikkerheden og hurtigheden.

Arkivet er fortsat stærkt benyttet, hvilket naturligvis glæder os meget.

Tak til såvel Lokalhistorisk forening som Biblioteket for godt samarbejde gennem året.

Til slut en stor tak til hele arkivgruppen bag arkivet.

Erik Mahnfeldt
leder af Lokalhistorisk arkiv
for Stubbekøbing kommune

ÅRSBERETNING 1994

Igen i år kan vi glæde os over meget velbesøgte medlemsmøder. Vi får stadig nye medlemmer - og vi har stadig plads til flere.

Biblioteket giver os de ideelle muligheder for et godt foreningsliv.

Erindringskurset med Hans Ivar Bentzen, som måtte aflyses i 1993, vil blive gennemført i efteråret 1994.

Fra det Classenske Fideicommis har vi modtaget kr. 2.000, og vi er glade for dette skulderklap.

Som alle tidligere år har Erik Mahnfeldt og Kai Vester-gård udført et stort arbejde med årsskriftet.

For artikler og billeder vil vi gerne rette en tak. Det er rigtigt, vi hjælper hinanden med at huske.

I en fødselsdagssamtale skriver arkivar Paul S. Ørberg:

Lokalhistorien giver nødvendige bidrag til rigshistorien, men den har også sin berettigelse ved at kunne give mennesker perspektiver på deres dagligdag i nærmiljøet.

Vi ved tiden rider hurtigt. Dagen i dag er historie i morgen.

Lokalhistoriens vigtigste opgave er at kaste lys over levevilkår for tidligere generationer på lokalt plan.

Det er vanskeligt at bestemme, hvor vi vil gå hen, uden at vide hvor vi kommer fra. Derfor hjælp at samle ind og skriv op, så mindst muligt går tabt.

Kristine Asser Hansen
Aastrup

Corselitze Plejehjem 1907.

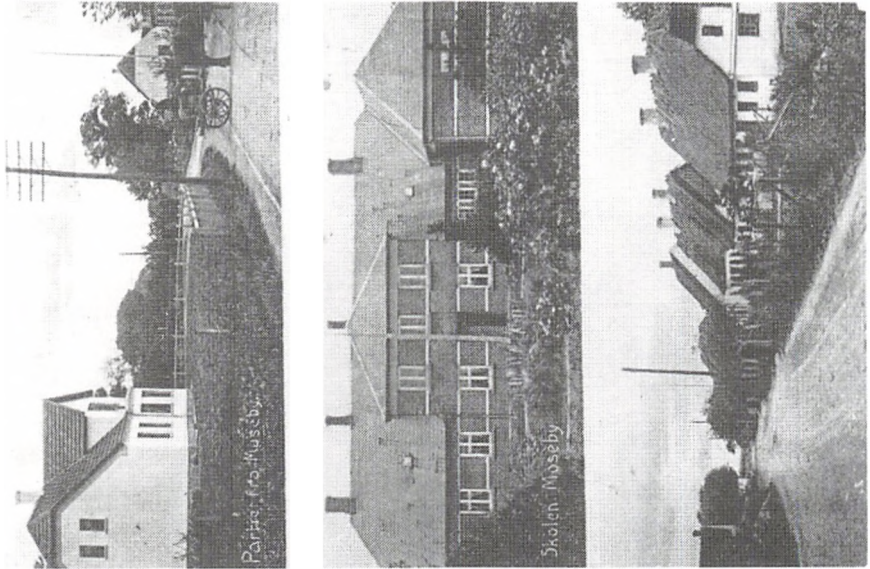
Horreby Mejeri ca. 1920.

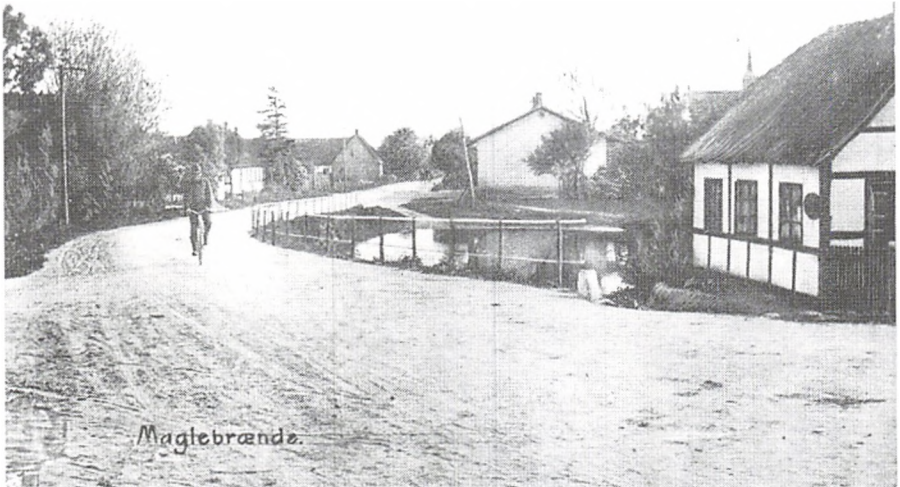
Torvet før branden 1921.

Nr. Ørslev Højskole 1908.

Moseby ca. 1910.

Maglebrænde.

Gl. Alslevvej, nu Frihedsvej, 1911.

Stranden mellem Pomle og Hesnæs 1902.

Stubbekøbing, Kastanievej.

Julehilsen fra Stubbekøbing Havn 1908.

Piger i feriekolonien ved Corselitze, ca. 1900.

Stubbekøbing. Havnegade.

Havnegade 1930.

Stampen 1908.

Gadekæret i Bregninge ca. 1914.

Høstmotiv ved Carlsfeldt ca. 1920.

Stubbekøbing Borgerforenings udflugt, Møn 1900.

STØT LOKALHISTORISK ARBEJDE -

bliv medlem af

LOKALHISTORISK FORENING
for Stubbekøbing kommune
årligt kontingent: 40 kr.

Nærmere hos:

Kristine Asser Hansen	53 84 40 12
Bent Blomquist	53 83 80 24
Eli Jensen	53 84 51 42
Ulla Jensen	53 84 13 83
Kai Vestergård	53 84 23 86

eller på Lokalhistorisk Arkiv

på biblioteket, Dosseringen 3, Stubbekøbing

onsdag kl. 10 - 13

torsdag kl. 17 - 19

